

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

**Život i političko djelovanja Vjekoslava Maxa
Luburića**

Diplomski rad

Gordan Karlić

Mentor : dr. sc. Višeslav Aralica

Zagreb 2014.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Mladost i bijeg iz Jugoslavije.....	4
3. Prva emigracija.....	8
4. 1941. – Novi početak.....	13
5. 1942. - Uspon i pad.....	21
6. 1943. – Zapovjednik iz sjene.....	30
7. 1944. – Veliki povratak.....	34
8. 1945. – Kraj NDH.....	42
9. Križari.....	46
10. Druga emigracija i sukob s Pavelićem.....	49
11. Povratak na scenu, nove ideje i kraj puta.....	56
12. Ostavština pomirbe Hrvata.....	65
13. Zaključak.....	67
14. Prilozi.....	68
15. Popis literature.....	78

1. Uvod

Mnogi su pisali o liku ili djelu Vjekoslava Maksa Luburića, ipak mnoga pitanja vezana uz njega nisu imala odgovor, a mnogi odgovori su bili subjektivni ili ideološki obojani. Takvo stanje nimalo ne iznenađuje kada se radi o jednoj od najmoćnijih osoba tijekom Nezavisne Države Hrvatske, a uloga koju je odigrao mu je osigurala da će zauvijek ostati zapamćena u hrvatskoj povijesti kao glavni zapovjednik koncentracijskih logora na području NDH-a. Osim spomenute dužnosti to je i osoba koja je prva počela zagovarati pomirbu Hrvata u domovini i emigraciji, što neki vide kao kamen temeljac zbivanjima devedesetih godina prošloga stoljeća. Navedeni razlozi su me najviše zainteresirali da pokušam otkriti tko je osoba koja se krije iza nadimka Maks, i da što objektivnije napišem biografiju o osobi koja je ostavila tako veliki trag na ovim prostorima. Zbog toga sam se morao dotaknuti pitanja kao što su njegova : etnička pripadnost, vjera, obitelj, mladost, prva emigracija, vojni put tijekom Drugog svjetskog rata, koncentracijski logori, druga emigracija, svađa s Pavelićem i ideja o pomirbi Hrvata. Iako to nisu sve teme kojih sam se dotaknuo, mnoga od tih pitanja su bila važna ljudima koji su bili njegovi protivnici ili sljedbenici, ali i njemu samome, te sam ih izdvojio u ovom uvod jer su mi služile kao smjernice na koja bi pitanja trebao tražiti odgovore kako bi što bolje napisao ovaj rad. Materije koja se tiče lika i djela Luburića ima jako puno, ali je izrazito fragmentirano, zbog te činjenice mnogo je toga ostalo spremljeno u arhivskoj građi, kako u Hrvatskoj, tako i u Španjolskoj, Mađarskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Njemačkoj, a zasigurno i drugim zemljama. Isto tako mnoge knjige, zapisi, članci, sjećanja kao i Internet nose informacije koje nam daju bolji uvid o ovoj tematici, ali se nadam da sam uspio dati nove spoznaje historijskoj znanosti, što je i jedan od ciljeva ovoga rada, zbog kojega sam dobrim djelom i uzeo ovako zahtjevu i izazovnu tematiku. Što se tiče druge emigracije, najviše sam koristio njegova pisma i časopis koji je izdavao pod nazivom „Drina“ kako bi pokazao njegove političke stavove. Moram se zahvaliti mentoru i profesoru Višeslavu Aralici što mi je ukazao povjerenje da bude mentor za ovako kontroverznu temu, kao i za sve odgovor koje je imao na moja pitanja, zbog toga nadam se da ovaj rad neće razočarati to povjerenje.

2. Mladost i bijeg iz Jugoslavije

Vjekoslav Luburić rođen je 6.ožujka 1913. godine u Ljubuškom, dijete oca Ljubomira i majke Marije rođene Soldo, a kršten 23.ožujka 1913. na Humcu, malom mjestu blizu Ljuboškoga¹ Etnički je bio Hrvat, katoličke vjere. Često se spominje da je bio Crnogorac, što nije točno. Glasine su došle i do Luburića koji ih kategorički odbacuje,² iako je svjestan da postoje Luburići koji su Crnogorci. Činjenično stanje potvrđuje i učenik Jovana Cvijića u svome djelu.³ Otac Ljubomir mu je radio kao porezni činovnik,⁴ prema Luburićevim tvrdnjama za smrt njegova oca krivi su srpski žandari, ubrzo nakon ulaska Bosne i Hercegovine u novu političku zajednicu. Luburić će jednom tvrdi da su mu srpski žandari ubili oca pred sam ulazak u kuću i da su ga ostavili u podrum polivenog vodom da se smrzne na sam Božić 1918. godine, navodno samo zato što je Hrvat.⁵ U župnoj knjizi „Stanje duša“ piše da je umro 1918. godine, ali je mali upitnik pored toga, što bi trebalo značiti da niti svećenik nije bio siguran kada je to točno bilo.⁶ Pojavljuje se i priča da nije ubijen u Ljubuškom nego u Trebinju.⁷ I dok nije sigurno kako, zašto i gdje je točno ubijen Ljubomir, to je ostavilo veliki trag na Vjekoslava koji će često Srbe kriviti za to što su mu ubili oca,⁸ i ostavili njegovu majku u

¹ Htio bih se zahvaliti dr. sc. Ivici Lučiću na podacima iz župnoga ureda. HMK, sv. 5, 156, 615.

² Luburić se dotaknuo te teme u “Otvorenom pismu srpskom generalu Svetomiru Djujiću”, *Drina*, 8-12/1955, 217-232.

³ Luburić, Andrija, Drobnjaci, pleme u Hercegovini : poreklo, prošlost i etnička uloga u našem narodu, Beograd, [s.n.], 1930. str. 7. – 12.

⁴ HDA, fond br. 561 RSUP SRH SDS, 013.04 dosje Ante Pavelić

⁵ Internetska stranica (<https://www.youtube.com/watch?v=RgAshduXibI>) sadrži govor kojega je Luburić održao za proslavu 10. travnja 1968. godine.

⁶ HMK, sv. 5, 156, 615.

⁷ Stjepan Crnički pišući Luburićevu biografiju, iznosi priču u kojoj su srpski žandari ubili Luburića oca Ljubomira. (Stjepan CRNIČKI, „Život i rad Vjekoslava Luburića“, *Drina* 1989., 7, 8.) što je možda mogao čuti od samoga Luburića koji je preko svoje publikacije („U nedilju svetu, u kutiju petu“, *Obrana* br. 18-19/1965, 6, 7.) iznio informacije da mu je otac ubijen od žandara u Trebinju.

⁸ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „U nedilju svetu, u kutiju petu“ objavljenom u publikaciji „Obrana“ br. 18-19/1965, 6, 7.

siromaštvu s čoporom male djece za prehraniti.⁹ U međuvremenu majka mu se je preudala za Jozu Tambića, kojemu će roditi troje djece.¹⁰ Luburić je osnovnu školu pohađao i završio u Ljubuškom, i po svemu sudeći nije imao problema, ali kada je došao u srednju školu u Mostar često će biti u sukobima, zbog čega će na kraju i biti izbačen.¹¹ Tijekom razdoblja u Mostaru pristupiti će i katoličkim organizacijama Domagoj i Orao.¹² Za razdoblje koje je proveo u školi Luburić tvrdi da se sukobljavao sa profesorom iz povijesti dotičnim Kostom Leovcem.¹³ Za njega Luburić tvrdi da je Vlah i da ih je podučavao o hajducima, Vladići i kako nema hrvatske povijesti, a pošto je volio povijest i bio upoznat s djelima Klaića i Šišića, Luburić mu je donio ista da pokaže suprotno.¹⁴ Što se tiče samih učenika srpske nacionalnosti kaže da se tukao s njima, iako ne navodi razloge zašto.¹⁵ Takvo ponašanje ga je ubrzo dovelo na popis problematičnih učenika.¹⁶ Pošto je navodno bio i u sukobu sa policijom, zbog navodne političke djelatnosti i dijeljenje letaka,¹⁷ sve više se stvarala klima da ga se izbacili iz škole, posebno nakon što je navodno polijepio šesto cedulja na isto toliko klupa sa natpisom „Živjela Hrvatska“.¹⁸ U njegovu obranu je stao Dominik Mandić, franjevac i tadašnji profesor

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=RgAshduXibI>,

¹⁰ Ličina, Đorđe, Andrija Artuković ; Vjekoslav Luburić / Đorđe Ličina. Xhafer Deva / Milorad Vavić. Vančo Mihailov, Zagreb, Centar za informacije i publicitet, 1985. str. 110 Ličina pišući Luburićevu biografiju navodi kako mu se sestra Olga ubila jer joj je majka branila udaju za muslimana iz Ljubuškog. Navodno zbog toga čina je Luburić bio blizak ideji da Hrvate čine i muslimani. Moram napomenuti da Ličina nigdje ne navodi otkuda mu ta informacija, te se ta informacija nigdje drugdje ne spominje.

¹¹ Ibid 110.

¹² General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Prigodom smrti Vladka Mačeka“, *Obrana*, 15-16-17/1964, Madrid, 7.

¹³ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Miljenku Dabi Peraniću 26. kolovoza 1962. Na internetskoj stranici <http://uzdanica.forums-free.com/pisma-vjekoslava-maksa-luburica-general-a-drinjanina-t8.html> sam našao pisma za koje Mile Boban, suradnik Luburića tvrdi da potječu od Luburića, dok sam pisao ovaj rad ta osoba u suradnji sa Despot infinitus izdala je knjigu „Pisma Vjekoslava Maksa Luburića : 1952.-1969. : izvorna povijesna građa“. Zbog toga što su pisma unutar knjige često slabe kvalitete u bilješkama ću naznačiti kome i kada su pisma upućena.

¹⁴ Ibid

¹⁵ Ibid

¹⁶ Ličina 1985. 110.

¹⁷ Stjepan CRNIČKI, „Život i rad Vjekoslava Luburića“, *Drina* 1989., 7.

¹⁸ Pismo Vjekoslava Luburića „Glasu Domovine“, Toronto, srpanj 1960.

Luburića,¹⁹ ali niti to nije na kraju spriječilo da Luburić bude izbačen u petom razredu srednje škole.²⁰ Nakon što je napustio školu odlazi na očev grob i zaklinje se na osvetu,²¹ a potom je odlučio putovati zemljom, te kaže da je prešao Hrvatsku uzduž i poprijeko, znajući često biti na političkim skupovima.²² Takav način života ga je vjerojatno posebno mogao radikalizirati, posebice nakon pucnjave u narodnoj skupštini, zbog čega će na kraju i preminuti prvak hrvatske borbe Stjepan Radić. Općenito sama situacija gdje su Srbi imali prevlasti u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, te u kombinaciji sa raširenim terorom žandarmerije i uvođenjem diktature, mlada je država za mnoge uništila ideju Jugoslavije. Luburić čini se nikada nije niti vjerovao u ideju Jugoslavije, te će početi zagovarati njezino uništenje. Nakon odlaska Pavelića u emigraciju Luburić sebe počinje smatrati ustašom,²³ zbog čega će probati pobjeći u Italiju zbog glasina o grupi koja se bore za oslobođenje Hrvatske.²⁴ Prvi put je završio u zatvoru 7. rujna 1929. godine i to na dva dana zbog skitnje,²⁵ što neće biti njegov jedini susret sa ćelijom. Čini se da je ubrzo nakon što je pušten otišao u Mostar, te se zaposlio u Bolesničkoj blagajni Javne burze,²⁶ ali će već 7. prosinca 1931. godine biti osuđen na pet mjeseci zatvora zbog pronevjere 8305 dinara, zbog čega će drugi put završiti u zatvoru.²⁷ Ipak neće dugo mirovati, nego će probati pobjeći iz Jugoslavije i izbjeći odsluženje kazne, ali će biti zaustavljen na putu do Albanije, te će ga vratiti natrag u Mostar.²⁸ Tu ne staje njegov sukob sa zakonom, zato što je ponovno uhapšen 4. lipnja 1932. godine, i to ponovno radi

¹⁹ Ibid

²⁰ Ibid Da možda nije bio izbačen, nego da je sam napustio školu navodi Luburić u članku (General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Prigodom smrti Vladka Mačeka. S očeva i Radićeva groba na Janka Pustu“, *Obrana*, 21/1965, Madrid, 7.)

²¹ (General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Prigodom smrti Vladka Mačeka. S očeva i Radićeva groba na Janka Pustu“, *Obrana*, 21/1965, Madrid, 7.)

²² Pismo Vjekoslava Luburića „Glasu Domovine“, Toronto, srpanj 1960.

²³ Ibid

²⁴ Stjepan CRNIČKI, „Život i rad Vjekoslava Luburića“, *Drina*, 1989., 7.

²⁵ Ličina 1985. 110., Crnički spominje hapšenje, ali ga prezentira kao da je Luburić pokušao pobjeći u Mađarsku preko Subotice, pa je radi toga vraćen u Ljubuški.

²⁶ Tko je tko u NDH : Hrvatska 1941. - 1945., Zagreb, Minerva, 1997. str. 241

²⁷ Ličina 1985. 110.

²⁸ Ibid 111.

pronevjere.²⁹ Navodno odlazi u Zagreb gdje dobiva posao u nogometnom klubu „Građanski“, da bi potom dobio posao na imanju u vlasništvu Hrvatskog radiše pod nazivom Vinovrh, te se navodno tu susreo s bratom Slavka Kvaternika Petrom Milutinom Kvaternikom.³⁰ Nakon navodnih epizoda ponudio se Vlatku Mačeku osobno da mu radi kao zaštita, a usput se prvi put upoznao s Antom Moškovom.³¹ Ipak nije odustao od toga da pobjegne iz Jugoslavije, preselio se je u Suboticu,³² te po svemu sudeći čekao pravi trenutak da pobjegne preko granice u Mađarsku, što je i učinio najvjerojatnije 1933. godine.³³ Navodno je to učinio pod kišom metaka, na što je i Luburić uzvratio paljbu.³⁴ U svakom slučaju prešao je granicu, ali je ponovno morao ići u zatvor zbog mađarskih propisa.³⁵

²⁹ Ibid 111. Ličina ne navodi otkuda mu ovaj podatak, te je vrlo upitna informacija, štoviše jer nije odslužio zatvorsku kaznu.

³⁰ Vjekoslav LUBURIĆ, „Sa groba 'Staroga' do Janka Puste“, *Drina* 1989., 20.

³¹ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Prigodom smrti Vladka Mačeka“, *Obrana*, 22/1965, Madrid, 7, 8.

³² Ličina 1985. 111.

³³ Tko je tko u NDH 1997. 241.

³⁴ Vjekoslav LUBURIĆ, „Sa groba 'Staroga' do Janka Puste“, *Drina* 1989., 23-25.

³⁵ Stjepan CRNIČKI, „Život i rad Vjekoslava Luburića“, *Drina*, 1989., 9.

3. Prva emigracija

Ubrzo nakon što je ne legalno došao u Mađarsku, vlasti su ga pustile, što je otvorilo novu dionicu Luburićevoga života. Otišao je u ustaški logor Janka Puszta, koji je već tada bio na zlu glasu i to kao jedan od najmlađih članova. Čini se da je stigao u logor sa novim zapovjednikom³⁶ Vjekoslavom Servatzyjem i Jurom Francetićem sredinom 1933. godine.³⁷ U logoru su se prvenstveno učile vojne i revolucionarne vještine, koje bi trebalo poslužiti za rušenje Jugoslavije, ali pošto je to bio poljoprivredni posjed morali su se baviti i takvim zanimanjima, što je život u logoru činio poprilično teškim.³⁸ Dvojac koji se je istaknu upravo je bio onaj koji je došao sa novim zapovjednikom, Francetić i Luburić, te su mu postali i zamjenici.³⁹ Luburić je osim zamjenika bio i tajnik zbog čega je i imao dužnost zapisivanja saslušanja logoraša na Janki Pustzi,⁴⁰ a i izvršavao je obaveze glavnog ekonoma logora.⁴¹ Osim novih zaduženja i promaknuća u ustaškoj hijerarhiji Luburić je dobio i nadimak Maks, to jest kodno ime, koje mu je nadjenao Francetić,⁴² a to ime će ga pratiti do kraja života, a

³⁶ Za više informacija kakvo je stanje bilo u logoru do tada i zašto je došlo do smjene vlasti u logoru. Šadek, Vladimir, Ustaše i Janka-puszta : prilozi o djelovanju logora Janka-puszta i razvoju ustaško-domobranskog pokreta u Podravini za vrijeme monarhističke Jugoslavije, Molve, Društvo za povjesnicu i starine Molve, 2012.

³⁷ Mijo Bzik dao je iskaz OZN-i 1945. o Luburićevu dolasku, ali nije svjedok iz prve ruke jer nije bio kada su došli Servatzy i Francetić (Šadek 2012. 51.) Da je Luburić došao sa spomenutim dvojcem spominje i Srećko Kremzir u svome iskazu OZN-i (Šadek 2012. 162.), ali isto tako navodi i to da je došao s Emilom Lahowskim (Šadek 2012. 55.) to jest 7. veljače 1933. godine. (Šadek 2012. 50.) Nažalost njegova vjerodostojnost je još slabija jer je rekao da je Luburić došao kada i Stjepan Pižeta, to jest u siječnju 1933. godine (Šadek 2012. 50.) Luburić će pak tvrditi da je došao 1932. godine, (General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Umro je ustaški odvjetnik Georges Desbons“, *Drina*, br. 1./1963., Madrid, 202.) što nije uvjerljivo jer nije među ljudima koji su tada bili u logoru.

³⁸ Jareb, Mario, Ustaško-domobranski pokret : od nastanka do travnja 1941. Godine, Zagreb, Školska knjiga [etc.], 2006. str. 18

³⁹ Šadek 2012. 160. - 163. Doduše to nije najpouzdanije jer je Servatzyji na saslušavanju OZN-i rekao da su mu zamjenici bili Jure Francetić i Zvonimir Pospišil, (Vladimir ŠADEK, 66.) iako je moguće da je to rekao jer se nije htio povezati s Luburićevim imenom.

⁴⁰ Šadek, 2012. 63.

⁴¹ Ličina 1985. 111.

⁴² Informaciju navodi Mile Boban, iako je vjerojatno da je Luburić dobio kodno ime na Janki Pustzi iako je lako moguće da je ovo više dio mita o podrijetlu imena nego stvarnost.

postati će kao i osoba sinonim za ustaški teror. Europa je dobila nove izazove kada je 1933. godine na vlast u Njemačkoj došao Adolf Hitler. Kao što su Mađari štitili ustaše u svojoj zemlji isto to je činila i Italija, gdje je i bio smješten vođa Ustaša Ante Pavelić, gdje su u suradnji sa VMRO-om pripremali atentat na kralja i diktatora Jugoslavije Aleksandra I. Njihov plan će se ostvariti 9. listopada 1934. godine, gdje će osim Aleksandra I. smrtno stradati i ministar vanjskih poslova Francuske Louis Barthou, kao i njihov ubojica Vlado Černozemski. Cijela afera je stvorila izrazito veliki pritisak na Italiju i Mađarsku po pitanju Ustaša, zbog čega će Ante Pavelić biti pritvoren u Italiji, a Janka Puszta raspuštena u Mađarskoj. Osoba koja je bila zadužena za predaju oružja Mađarskim vlastima bila je Luburić, ali je imao i direktivu da ne preda sve oružje, nego da dio sakrije, te da pokuša održati veze, kako bi mogle biti moguće buduće borbe.⁴³ Nakon što se raspustio logor, neki logoraši su napustili zemlju, ali jedan od onih koji je ostao bio je Luburić. Iako nisam uspio ustvrditi kronološki slijed događaja otišao je u Budimpeštu i Nagykaniszu, a oba dva grada su imala utjecaja na njegov daljnji boravak u Mađarskoj. U Nagykaniszi je upoznao kćer uglednog liječnika,⁴⁴ Mađaricu Ilonku s kojom se navodno oženio i dobio sina.⁴⁵ Što se tiče Budimpešte, živio je poprilično teško, kao i mnogi drugi bivši logoraši iz Janke Puszte, ali se je povezao sa Ivicom Frankom i grupom pravaša koju je Frank vodio.⁴⁶ Ivica Frank mu je dao posao uzgoja i prodaje cvijeća,⁴⁷ ali je čini se i dalje ostao u kontaktu s Ustašama, ili barem nekim od članova. Tako je navodno živio jedno vrijeme sa Mladenom Lorkovićem.⁴⁸ Prema Luburićevim riječima jedna od neugodnosti što su ustaše podnosile bilo je privođenje svaki

⁴³ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Pobočnik Laslo“ Drina, br. 4.-7./ 1955, 89. Tijekom druge emigracije Luburić će poprilično napuhati svoj značaj, te će tvrditi između ostaloga da je bio i zadnji zapovjednik logora (General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Prigodom smrti Vladka Mačeka. Jankopustaški 'kompleks Maček'“, *Obrana*, 25/1965, 6, 7.), da je radio brojne diverzijske akcije u Jugoslaviji (Vjekoslav LUBURIĆ, „Klin se klinom izbija“ bila je naša parola“, *Obrana*, 127-128/1970, 2-4.), ili da je radio čiste u logoru. (General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Prigodom smrti Vladka Mačeka“, *Obrana*, 24/1965, Madrid, 7, 8.)

⁴⁴ HDA fond br. 1561 RSUP SRH SDS, 013.2.30 Ljubo Miloš

⁴⁵ Ličina 1985. 115. Informacije o toj vezi i djetetu koje je proizašlo su vrlo rijetke i teško mi je reći što je bilo, prema Ličini njezina obitelj nije voljela Luburića, te se čak potezalo oružje, iako Ličina ne navodi otkuda mu taj podatak. Prema tvrdnjama Moškova prilikom ispitivanja komunističkih vlasti za vrijeme NDH je viđao sina.

⁴⁶ Ličina 1985. 111.

⁴⁷ Ibid 114.

⁴⁸ HDA, fond br. 1561 RSUP SRH SDS, 013.2.30 Ljubo Miloš

put kada bi predsjednik vlade Jugoslavije od 1935. godine Milan Stojadinović prolazio Europom.⁴⁹ Sve u svemu Luburić je radio dvije godine kod Ivice Franka, sve dok se nisu posvađali i razišli, što je natjeralo Luburića da potraži drugi posao, što se i ostvarilo kad je našao posao kao pomoćni radnik u poduzeću za sjenu i slamu.⁵⁰ Ubrzo je dobio unaprjeđenje jer je u odsutnosti poslodavca spasio sijeno od kiše uz pomoć poznanika sa Janke Puszte. Postavši predradnik,⁵¹ njegovi pomagači i istomišljenici će dobiti posao u istoj tvrtci.⁵² Još bolji položaj je dobio kada je mađarska vlada odlučila osnovati zajednice za sijeno i slamu, te je uz preporuke Luburićeva poslodavca postao upravitelj dotične zajednice i nakupac za čitavu Mađarsku.⁵³ Prema iskazu Ante Moškova to je Luburiću omogućilo da proputuje čitavom Mađarskom,⁵⁴ a dobro se uklopio zbog toga što je poprilično dobro govorio mađarski, a svojim licem i niskim rastom je ličio na stereotip Mađara. Tijekom boravka u Mađarskoj nakon što se Janka Pusztá raspustila stvorio je i prijateljstvo sa ljudima iz Strelastih križeva ili onima koji će tek postati članovi te stranke,⁵⁵ te je navodno svladavao i diverzantski tečaj.⁵⁶ Kao i kod prijašnjih informacije nemam kronološki točnu informaciju, ali Luburić tvrdi da je nakon svladavanja mađarskog jezika počeo studirao mađarsko – hrvatske odnose i povijest sa naglaskom na mađarsku, i to na slobodnom sveučilištu.⁵⁷ Kao što sam već spomenuo imao je sklonost za povijest te je prema njegovom sjećanju iz 1962. godine kada je bio u drugoj emigraciji, slušao razna predavanja, a znao je ulaziti i u žestoke rasprave sa jednim profesorom, koji mu je zbog toga pokazao kućnu knjižnicu, gdje je vjerojatno Luburić provodio određeno vrijeme.⁵⁸ Isto tako kaže da je upoznao budućeg predsjednika Sabora NDH Marka Došena s kojim je surađivao i planirao u budućnosti osnovati institut za povijest

⁴⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=RgAshduXibI> Taj podatak mu je tijekom druge emigracije dobro poslužio da napadne Stojadinovića.

⁵⁰ Stjepan CRNIČKI, „Život i rad Vjekoslava Luburića“, *Drina*, 1989. 11, 12.

⁵¹ Ibid 11, 12.

⁵² Ibid 11, 12.

⁵³ Stjepan CRNIČKI, «Život i rad Vjekoslava Luburića», *Drina*, 1989. 11, 12.

⁵⁴ Ličina 1985. 114.

⁵⁵ Đorđe LIČINA, 114, 115. Vjerojatnije je da je pomiješana epizoda s Strelastim križevima i Luburićem iz 1944. godine kada su došli na vlast u Mađarsku.

⁵⁶ Tko je tko u NDH 1997. 241.

⁵⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburić) dr. Miljenku Dabi Peraniću, 26. kolovoza 1962.

⁵⁸ Ibid

u Hrvatskoj, kako bi se između ostaloga razvila iranska teorija, ili bilo koja druga, samo da Hrvati nemaju veze sa Srbima.⁵⁹ Kamen temeljac tom institutu bi bila Luburićeva zbirka knjiga za koju je tvrdio da je imala dvije tisuće primjeraka, iako je na kraju takva ideja propala i nije se ostvarila u NDH, ipak su surađivali njih dvojica, gdje je Luburić prevodio knjige Došenu, zbog toga što ovaj nije znao mađarski jezik.⁶⁰ Tvrdnja Luburića da je polagao sveučilište dobiva na pouzdanosti, pošto je slovio kao osoba koja se vratio iz emigracije kao jedan od članova inteligencije,⁶¹ ili prema njegovim neprijateljima propali student.⁶² Teško je reći koliko je Luburić organizacijski bio povezan sa Ustašama. Kao što sam pokazao sigurno je imao veze s ljudima koji su više ili manje bili povezani s Ustašama. Da je imao nekakvu suradnju s njima je informacija da je poslao proustaškoj organizaciji u Jugoslaviji zvanj Uzdanica informaciju da Nijemci od Mađarske 7. ožujka 1941. traže dvjesto vagona sijena i slame, zbog čega će Luburić odlučiti krenuti za Zagreb, jer je vjerovao da ta pošiljka može biti samo za napad na Jugoslaviju.⁶³ Jači argument da je imao nekakve veze sa Ustašama je svjedočenje Ljube Miloša koji tvrdi da je još u emigraciji imao čin povjerenika Glavnog ustaškog stana, a taj čin je imalo svega devet osoba. Doduše možda je dobio takav čin tijekom boravka na Janki Puszti.⁶⁴ U svakom slučaju tridesetih godine prošlog stoljeća stanje je bilo izrazito napeto, te se često karta svijeta morala mijenjati zbog raznih sukoba ograničenih razmjera zbog toga što su još bile svježije uspomene na strahote Prvog svjetskog rata, te se Velike sile nisu htjele sukobiti u otvorenom sukob. Ipak, kako je rasla moć Trećega Reicha, sve veći su bili i njegovi zahtjevi, tako da je do 1938. godine dijelio granicu sa Jugoslavijom. Kada je 1. rujna 1939. u Europi izbio rat Jugoslavija je sa strepnjom gledala, zbog nesređenih unutarpolitičkih odnosa, to jest postojao je strah da bi se mogla raspasti ili postati plijen Trećeg Reicha. Kako su jedna za drugom državom Europe padale pod naletom Hitlerovog ratnog stroja, Jugoslavija je pokušala srediti unutarnje stanje dajući Hrvatskoj određenu autonomiju u obliku Banovine Hrvatske, a na području vanjske politike se pokušala osigurati

⁵⁹ Ibid

⁶⁰ Ibid

⁶¹ Jareb, Jere, Pola stoljeća hrvatske politike : povodom Mačekove autobiografije : [1895 - 1945], Zagreb, Institut za suvremenu hrvatsku povijest, 1995. str. 6-7

⁶² Glaise von Horstenau, Edmund, Zapisi iz NDH, Zagreb, Disput, 2013. str. 432

⁶³ Ličina 1985. 116. – 117.

⁶⁴ HDA, fond br. 1561 RSUP SRH SDS, 013.2.30 Ljubo Miloš

ušavši u Trojni pakt. Ipak sve to nije bilo dovoljno da Jugoslavija preživi zbog nezadovoljstva određenih grupacija koje su izvele puč, na što je Hitler reagirao brzo i silovito, porazivši u par dana Jugoslaviju, otvorivši priliku Ustašama predvođenim Antom Pavelićem da uspostave NDH. Što se tiče Luburića, on je u roku par dana od napada na Jugoslaviju od strane Trećeg Reicha, krenuo prema Zagrebu, da bi se zajedno sa ustašom Matom Tomasom i njegovom obitelji zaputio prema granici,⁶⁵ koju su prešli kod mjesta Gola kod Koprivnice.⁶⁶ Povratkom u Hrvatsku će započeti nova epoha Luburićeva života, koja će imati utjecaje na izrazito veliki broj ljudi tijekom Drugog svjetskog rata na području nove države, NDH.

⁶⁵ Ibid

⁶⁶ Tko je tko u NDH 1997. 241.

4. 1941. – Novi početak

Prije nego što je vođa Ustaša Ante Pavelić došao u Zagreb, NDH-a je bila proglašena 10. travnja 1941. od strane Slavka Kvaternika. Većina sljedbenika Pavelića će se vratiti u Hrvatsku već u travnju, jedan od njih je bio i Luburić koji je već sredinom travnja bio u Zagrebu.⁶⁷ U tome trenutku Luburić nije bio povezan sa Ravnateljstvom za javni red i sigurnost, to jest nije progonio režimske neprijatelja, već je nastavio gdje je stao 1934. godine kao zamjenik Vjekoslava Servatzyja pomažući mu u Gospodarskom uredu vojnog zapovjedništva Glavnog ustaškog stana.⁶⁸ Jedna od zadaća toga ureda bila je opskrba Poglavnikove tjelesne bojne,⁶⁹ elitne jedinice Ustaške vojnice koju je vodio Luburićev najbolji prijatelj Ante Moškov. U tim trenucima raspoloženje hrvatskog naroda je bilo puno euforije za novo proglašenu državu, ali kredite koje je nova vlast imala vrlo će brzo potrošiti, počevši već krajem travnja kada je osnovan prvi koncentracijski logor „Danica“ kod Koprivnice.⁷⁰ Općenito teror, brutalne represalijske i ratni zločini nad srpskim stanovništvom na području NDH, rasni zakoni, novi logori i strah od nove vlasti će dodatno udaljiti stanovništvo NDH od nove vlasti. Dodatno razočaranje novom državom je nastupilo potpisivanjem Rimskih ugovora sredinom svibnja, kada je NDH-a ostala bez velikog dijela Dalmacije. Dodatnu nestabilnost zemlje su uzrokovali i razne grupacije četnika, koji nisu priznavali vlast NDH. Kada je Hitler napao Sovjetski savez, borbu su započeli i komunisti, što je sve više pokazivalo nesposobnost vlasti NDH, koja je sve više pribjegavala teroru, gdje je jednu od vodećih uloga imao Luburić. Čini se da je prvi put Luburić odgovoran za ubojstva⁷¹

⁶⁷ Ibid 241.

⁶⁸ Ibid 241.

⁶⁹ HDA, fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

⁷⁰ Mataušić, Nataša. Jasenovac : 1941.-1945. : logor smrti i radni logor, Jasenovac : Javna ustanova Spomen-područje Jasenovac ; Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2003. str. 21-23 Većina logora su bili transportni, a tijekom 1941. i 1942. godine NDH je brojao trideset logora na svome području.

⁷¹ Teško je točno odrediti koja je sve ubojstva Luburić naredio, a za koja je odgovoran kao zapovjednik, koja je izvršio osobno, a koja prepustio drugima, tako da zbog ograničenosti ovoga rada to treba imati na umu, jer su potrebna daljnja istraživanja za što točnije informacije. Ipak tijekom rada navesti ću neke od zločina koja će prikazati brutalnost Luburića i njegovih istomišljenika. Isto tako njegove navodne morbidne sklonosti treba dodatno istražiti.

kod Slunja u mjestu Hrvatsko Blagaj.⁷² Luburić tvrdi da je tada prvi put vidio četničke zločine, kada je našao pobijenu hrvatsku obitelj na Đurđev dan.⁷³ Zločin kojega Luburić spominje dogodio se kada su mlinara Josu Mravunca, njegovu ženu, majku i dvoje djece opljačkali i ubili hladnim oružjem, a jedini preživjeli je bila njegova maloljetna kćer.⁷⁴ Ono što se ne zna tko je točno ubio tu obitelj, ali se zna da je Luburić došao već 6. svibnja, te je uz pomoć desetine ustaša priveo oko četiristo Srba na području Veljuna, Lapovca, Šlivnjaka, Polaja i okolnih sela.⁷⁵ Iako je glavni na terenu bio Luburić iz Zagreba je sve konce vukao Eugen Kvaternik zvan Dido. Kvaternik će potaknuti suđenje navodnih odgovornih kako bi se stvorio privid legalnosti, što je rezultiralo smrtnom presudom za trideset i dvije osobe i to samo par dana kasnije 9. svibnja.⁷⁶ Ipak farsa od suđenja nije zadovoljila Luburića i njegove ustaše koji su nezadovoljni presudom odlučili provesti svoju pravdu, zbog čega je životom platilo između tristo do četiristo ljudi.⁷⁷ Ubrzo nakon pokolja na Kordunu Luburić se počeo sve više družiti i surađivati sa prvim zapovjednikom svih koncentracijskih logora na području NDH Mijom Babićem zvanim Giovanni. Velika je vjerojatnost da je Babić bio impresioniran Luburićevim „radom“. Jedna od njihovih prvih poduhvata je bio razoružavanje i čišćenje ulica od Mačekove Građanske i Seljačke Zaštite na prostoru Zagreba.⁷⁸ Čini se da je Servatzy htio da Luburić ostane pod njegovim zapovjedništvom, ali se to nije ostvario jer je Luburić ubrzo postao zamjenik i jedan od najbližih suradnika Babića.⁷⁹ Samim time sudjelovao je u organiziranju i radu novih logora, na primjer Slano gdje se je puštalo logoraše da umiru od gladi ili Jadovno gdje se provodila fizička likvidacija.⁸⁰ Pošto je najveći dio vremena Luburić provodio na terenu, kao što je slučaj sa organizacijom ova dva logora,⁸¹ tako je sa Babićem

⁷² Goldstein, Ivo, *Holokaust u Zagrebu*, Novi liber, Židovska općina, 2001. str. 587

⁷³ <https://www.youtube.com/watch?v=Wq9IuyHWI0o>

⁷⁴ Goldstein, Slavko, 1941 : godina koja se vraća, Zagreb, Novi liber, 2007. str. 97.

⁷⁵ Ibid 97.

⁷⁶ Ibid 99.

⁷⁷ Ibid 100.

⁷⁸ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Nezahvalna uloga čuvara dr. mačeka „, *Obrana*, 27 1965, , 7.

⁷⁹ HDA, fond br. 561 RSUP SRH SDS, 013.04 dosje Ante Pavelić

⁸⁰ Goldstein 2001. 293. – 294.

⁸¹ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

izvršio brutalan pokolj u selu Srb⁸² i Donji Lapac,⁸³ zbog čega je stradalo oko tristo ljudi.⁸⁴ Luburić kasnije u životu spominje da se tukao sa četnicima i Talijanima kod Donjeg Lapca, Srba, Oštelja, Bosanskog Petrovca.⁸⁵ Premda je suradnja Babića i Luburića bila na vrhuncu, stala je kada je Babić poginuo u okršaju sa četnicima 3. srpnja,⁸⁶ zbog čega je njegov zamjenik bio promaknut u novoga zapovjednika svih koncentracijskih logora 16. srpnja.⁸⁷ Ipak prije nego što je službeno postao glava organizacije za sustav logora, dobio je zadatak da nađe i vrati zarobljenike koji su pobjegli iz Kerestince 13./14. srpnja, te su u okršajima što su slijedili uhapšeno ili ubijeno većina bjegunaca,⁸⁸ a cijeli pothvat je koštao živote nekoliko ustaša.⁸⁹ Sa novim odgovornostima Luburić je i dobio novi zadatak da premjesti logore van sektora nadležnosti Italije, zbog čega će se i u kolovozu stvoriti najveći logor na prostoru NDH-a Jasenovac, iako je naredba da ga se formira stigla još u srpnju od ravnatelja RAVSIGUR-a Eugena Kvaternika.⁹⁰ Novi logor je zahtijevao i novu organizacijsku strukturu te je zbog toga osnovana Ustaška nadzorna služba 16. kolovoza,⁹¹ čime je cijeli policijski, nadzorni, mehanizam prisile stavljen u ruke Dide Kvaternika, koji je bio i ravnatelj RAVSIGUR-a. Ipak glavnu riječ je i dalje imao Pavelić kojemu je cijeli sustav bio podređen.⁹² Sama mogućnost da se takva praksa zatvaranja u logore provede je bila zakonski odobrena.⁹³ Luburić je pod svojom upravom dobio jedan, ali izuzetno važan ured UNS, to je bio Ured III, koji je bio zadužen za održavanje, sigurnost i organizaciju koncentracijskih

⁸² Ibid

⁸³ Goldstein 2001. 587.

⁸⁴ Goldstein 2007. 125. – 126.

⁸⁵ (General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Prigodom smrti Vladka Mačeka“, *Obrana*, 15-16-17/1964, Madrid, 9.) Moram napomenuti da je informacija koju Luburić donosi o borbi s Talijanima izrazito ne uvjerljiva. Čini se da je to jedno od raznih Luburićevih hvalisanja, naknadnih interpretacija uzrokovanih promjenom trenutnog političkog gledišta ili prikazivanja samoga sebe u što boljem svijetu.

⁸⁶ Goldstein 2001. 283.

⁸⁷ Mataušić 2003. 16.

⁸⁸ Ibid 22.

⁸⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=Wq9IuyHWI0o>

⁹⁰ Mataušić 2003. 29.

⁹¹ Ibid 21.

⁹² Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

⁹³ Mataušić 2003. 18.

logora na području NDH.⁹⁴ Zbog organizacijskih i logističkih potreba dobio je i ured u Zvonimirovoj ulici u Zagrebu, isto tako će se početi formirati Ustaška obrana sa ciljem obrane logora.⁹⁵ Smrt Babića je otvorila mogućnost ostvarivanja direktnoga kontakta Pavelića i Luburića, te je od sada djelovao kao Poglavnikov izaslanik sa ne ograničenim ovlastima.⁹⁶ Zadatak koji mu je povjeren da premjesti logore u Jasenovac je izvršio u suradnji sa Jucom Rukavinom, to jest 13. bojnom, 17. i 22. satnijom, 22. ličkom bojnom, od kojih će posljednje dvije zajedno sa 14. satnijom osječke bojne i pojedinim vojnicima iz 13. bojne osiguravati Jasenovačko područje za vrijeme izgradnje samoga logora.⁹⁷ Logor će krajem 1941. i početkom 1942. godine biti čuvan od strane tri ustaške satnije 17., 22. i 49. te će brojati oko dvjesto trideset ljudi.⁹⁸ Razlozi zašto je od svih mjesta baš Jasenovac odabran za sabirni i radni logor su dobra prometna povezanost, blizu je željeznice Zagreb – Novska, pošto je to močvarno područje lako ga je braniti, a teško ga je napasti, te je krenuo sa idejom da se isušiti obližnje Lonjsko polje, a taj posao bi radili logoraši smješteni u nekim od postojećim objektima.⁹⁹ Poduke kako funkcioniraju koncentracijski logor Luburić je dobio nakon što se odazvao pozivu Gestapa, kojega je isposlovao Dido u suradnji s Pavelićem,¹⁰⁰ da boravi u Njemačkoj, točnije u logoru Sachsenhausen - Oranienburg u blizini Berlina, gdje se je zadržao desetak dana.¹⁰¹ Tijekom devetog i desetog mjeseca izgrađivale su se barake i fortifikacije oko Jasenovca u suradnji s građevinskom sekcijom, to jest inženjerom Beretinom iz Ministarstva javnih radova,¹⁰² a oko pet tisuća logoraša je došlo u svoj novi smještaj.¹⁰³ Ujedno se provodila praksa „dizanja“ okolnih srpskih sela, to jest odvođenja muškoga stanovništva u logor, kako bi se osigurao prostor oko logora.¹⁰⁴ Prilikom samoga ulaska u

⁹⁴ Ibid 21.

⁹⁵ HDA, fond br. 1561 RSUP SRH SDS, 013.2.30 Ljubo Miloš

⁹⁶ Ibid

⁹⁷ Ibid

⁹⁸ Aralica, Tomislav, Višeslav Aralica, Hrvatski ratnici kroz stoljeća Oružane snage Nezavisne Države Hrvatske i druge hrvatske postrojbe na osovinskoj strani : 1941. - 1945., Zagreb, 2010. str. 132.

⁹⁹ Mataušić 2003. 29.

¹⁰⁰ HDA, fond br. 1561 RSUP SRH SDS, 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁰¹ Mataušić 2003. 38.

¹⁰² Ibid 42.

¹⁰³ HDA, fond br. 1561 RSUP SRH SDS, 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁰⁴ Ibid

logor oduzimane su stvari kao što su novac, vrednote, osobni dokumenti, te su logoraši tijekom listopada bili prisiljeni raditi na nasipu rijeke Strug, u iznimno teškim uvjetima. Luburić je ostvarivao sve veće povjerenje Pavelića te je osim organiziranja logora Jasenovac, dobio zadatak da internira i zaštititi Vlatka Mačeka. Taj zadatak je obavio 15. listopada, kada je Luburić uz svoga vjernog vozača Josipa Mataju zvanog Hadžija¹⁰⁵ i veliki brojem ustaša došao na Mačekovo privatno imanje, i uputio ga je u Jasenovac.¹⁰⁶ Luburić kaže da je Maček morao biti interniran zbog straha od toga da ga ne ubije ili iskoristi za svoje ciljeve jedna od grupacija : Abwehr, četnici, ustaše, partizani, domobrani ili grupacija sklona zapadu.¹⁰⁷ Izabrao je Jasenovac na svoju ruku jer je dobro utvrđeno mjesto, kako bi kontakt s Mačekom bio onemogućen.¹⁰⁸ Prema Mačeku njegovo uhićenje bilo je prvenstveno iz razloga jer je njemački vojni izaslanik Edmund Glaise von Horstenau htio da on preuzme vlast, zbog toga je došao Luburić sa svojim ustašama kako bi sasjekli te planove u korijenu.¹⁰⁹ U tome trenutku Jasenovac je bio sastavljen od Logora I – Krapje i Logora II – Bročice,¹¹⁰ povezanih sa Uredom III u Zagrebu, sa tri odjela glavni ulogu imao je zamjenik Luburića Ivica Matković¹¹¹ nad Zapovjedništvom radne službe i Logorski zdravstveni odsjek, dok je Sigurnosna služba bila pod zapovjedništvom bratića Luburića Ljube Miloša.¹¹² Maček je bio smješten u Zapovjedništvo radne službe, gdje je bio čuvan često i od Ljube Miloša. Luburić je skoro svaka dva dana išao u Zagreb kako bi podnio izvještaj, te je čak sudjelovao na sjednicama vlade, a lobirao je da se izgradi Logor III Ciglana,¹¹³ zbog toga što je postajalo očigledno da tadašnji logori nisu dovoljni, posebice zbog nadolazeće zime, što je postalo i više nego očito

¹⁰⁵ HDA, fond br. 1561 RSUP SRH SDS 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁰⁶ Maček, Vladko, Memoari, Zagreb, Dom i svijet, 2003. str. 242

¹⁰⁷ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Nezahvalna uloga čuvara dr. Mačeka“, *Obrana*, 28/1965, 7.

¹⁰⁸ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Maček nije bio u jasenovačkom logoru“, *Obrana*, 30.-31./1966, 15.

¹⁰⁹ Maček 2003. 246.

¹¹⁰ Mataušić 2003. 30.

¹¹¹ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹¹² Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

¹¹³ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

kada se pobunila grupa logoraša zbog izrazito teških uvjeta, što je potaknulo Luburića da izvrši strašne represalije što je značilo smrt za sto osoba.¹¹⁴ Taj pokolj je prva masovna egzekucijama u Jasenovcu, a sama izvedba govori dosta o karakteru Luburića. Prve dvije žrtve Luburić je ubio nožem, a ostalima je osobno presudio strijeljanjem.¹¹⁵ Pavelić je dopustio da se izgradi Logor III, te da se presele logoraši u taj dio, ali kako su teški uvjeti do tada bili govori da je došlo tisuću petsto logoraša od prvobitnih tri do četiri tisuće.¹¹⁶ Novosti su se uvodile i u administraciji logora gdje su se stvarale kartoteke sa podacima zatočenika kao što su vjeroispovijesti, narodnost, stručnost, brojne stanje, ali i uvid u prehranu logoraša i vojske.¹¹⁷ Što se tiče prvih vojnika koji su bili stacionirani u Jasenovcu postojali su prigovori da su najbrojniji i privilegirani bili Hercegovci.¹¹⁸ Luburić kaže da su prvi vojnici bili Dalmatinci, Ličani i Krajišnici, a da su tek kasnije došli Hercegovci i da nije bilo nikakvih fanatičnih fratara.¹¹⁹ Isto tako prozivalo ga se za nepotizam zbog toga što mu je jedan od najbližih ljudi bio bratić Ljubo Miloš, a polusestre Nada i Zora oženjene za Dinka Šakića, koji će postati zapovjednik Jasenovca, te Jakova Džala ustaškog pukovnika.¹²⁰ Tijekom studenog dolazili su novi zatvorenici, a što su opravdavale „Zakonske odredbe o upućivanju nepoćudnih i po poredak pogibeljnih osoba, na prisilni boravak u sabirne logore“.¹²¹ Što je omogućivalo i prvi put, barem dokumentirani, dokaz da su i žene transportirane u logore 18. studenog.¹²² Ipak najstrašnija je bila ne formalna odluka da se zatvorenike koji su osuđeni na

¹¹⁴ Mataušić 2003. 35.

¹¹⁵ Ibid

¹¹⁶ <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5366>

¹¹⁷ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹¹⁸ Vlado Vurušić „Tko je čovjek koji je organizirao sve ustaške logore“ Globus 436., 1999., 83.-85. U navednom članku je između ostaloga pismo koje je ustaški poručnik Josip Duvančić poslao Paveliću kako bi ga obavijestio o stanju u Jasenovcu i o tome kakvi ljudi vode logor.

¹¹⁹ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Maček nije bio u jasenovačkom logoru“, *Obrana*, 30.-31./1966, 15. Čini se da je Luburić zaboravio na Miroslava Filipovića kojega je osobno izvadio iz zatvora i doveo u Jasenovac.

¹²⁰ Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

¹²¹ Mataušić 2003. 55.

¹²² Ibid 54.

više od tri godine likvidira.¹²³ Ipak tijekom samoga boravka postojali su načini da se izvuče živa glava ili barem poboljšaju šanse. Pošto su zatvorenici morali raditi u radnim grupama, koje će tijekom godina biti: I Lončara – metalna proizvodnja, II Ciglana – cigle i opeke, III Pilana – drvo i prerada istog, IV Kožara – prerada kože, V Građevinska – stolarija, fortifikacije, nasipi, E Ekonomija – poljoprivreda. Većina zatvorenika se htjela naći u grupama I gdje su radile i ustaše ili II i III, dok je E značila smrt nakon završetka posla. Isto tako je bila i klasifikacija prema skupinama a,b,c, poredani po težini posla i mogućnosti likvidacije. Generalno se je broj zatvorenika držao oko broja 3000, „višak“ je likvidiran.¹²⁴ Luburić je često na terenu, te navodi da je tada po prvi put imao sukobe i s Nijemcima, ili njihovim istomišljenicima. Tako Luburić kaže da je tijekom 1941. godine, čini se prvi od navodnih dvadesetak sukoba s Nijemcima, u Zagrebu rastjerao Hrvatsku nacional-socijalističku stranku rada Stjepana Buća.¹²⁵ Pavelić je toliko cijenio Luburića da je navodno rekao kako mu Luburić vrijedi više od sto profesora na sveučilištu.¹²⁶ U svakom slučaju Luburić je nastavio provoditi teror, što su osjetili u prosinac sela sjevernog Korduna,¹²⁷ točnije stanovnici sela Prkos gdje je ubijeno više od četristo pedeset ljudi,¹²⁸ ali i zatvorenici Jasenovca na sam Badnjak i Božić.¹²⁹ Upravo pokolj u danima jednoga od najvećeg katoličkog blagdana i činjenica da je uz osamsto žrtava stradalo pet katoličkih svećenika pokazuje kako Ustašama iz Jasenovca ništa nije sveto.¹³⁰ Općenito smještaj i život u Jasenovcu bio je najteži prve godine, to jest prva zima, gdje su užasni uvjeti rada, smještaja, zaraze, hladnoća, likvidacije i izjvljavanja ostavili veliki broj mrtvih. Prema nepotpunom popisu Javne ustanove Spomen-područja Jasenovac živote je tijekom 1941. godine izgubilo

¹²³ Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

¹²⁴ Mataušić 2003. 45.- 54.

¹²⁵ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Ustaštvo kao državotvorni i protukomunistički ratni čimbenik“, *Drina*, 10.-12./1954, 21. Informacija o Stjepanu Buću je upitna zbog toga što je pisana više od deset godina kasnije kada su bili politički protivnici, te bi ovakav način bio poprilično dobar da se protivnika osramoti i sebe uzdigne.

¹²⁶ Krizman, Bogdan, Ustaše i Treći Reich. Sv. 1, Pavelić s Hitlerom na nizbrdici, Zagreb, Globus, 1983. str. 22

¹²⁷ Goldstein 2001. 587.

¹²⁸ Goldstein 2007. 341

¹²⁹ Mataušić 2003. 55. – 56.

¹³⁰ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

10 462.¹³¹ Što se tiče samoga Luburića i njegovoga gledišta na logore i teror, odgovor nikako nije jednoznačan, to jest često se mijenjao ovisno o tome kome, kada i zašto je govorio. Najčešće to nije bila tema njegova pisanja, ali kada je dotaknuo tu temu pretežno je tvrdio da su to laži i pretjerivanja o njemu kao koljaču¹³². Znao je reći i da je odgovoran,¹³³ ali i kriv,¹³⁴ dok bi nekada znao opravdavati učinjeno rekavši da je takav duh vremena gdje većina država ima logore, da svaka revolucija nosi žrtve,¹³⁵ ili bi cinično ustvrdio da mnogi u logorima nisu krivi, ali ne i nedužni zbog pomaganja protivničkim skupinama.¹³⁶

¹³¹ <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=6284>

¹³² General Drinjanin (Vjekoslav Luburić) Braći u Kanadi 16. kolvoz 1956.

¹³³ Hudelist, Darko, Tuđman : biografija, Zagreb, Profil intercional, 2004. str. 616

¹³⁴ Ličina 1985. 160.

¹³⁵ Ibid

¹³⁶ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Maček nije bio u jasenovačkom logoru“, Obrana, 30.-31./1966, Madrid, 15.

5. 1942. Uspon i pad

1942. godina će donijeti nove izazove za Luburića, kao i nove odgovornosti, što ujedno znači i veću moć. Tako je tijekom siječnja u Lipiku organizirao formaciju koja je prvenstveno odgovarala njemu,¹³⁷ pod nazivom Ustaški obrambeni zdrug.¹³⁸ Doduše u tome trenutku to nije bila niti velika niti jaka grupacija. Dobili su novu zadaću kada je stara kaznionica Stara Gradiška dobila novu funkciju, to jest postala koncentracijski logor.¹³⁹ Stara Gradiška prvenstveno slovi kao hrvatski logor, to jest većina nepoćudnih za režim upućenih u logor bili su hrvatske nacionalnosti, što ne znači da nije bilo i zatvorenika drugih etničkih skupina.¹⁴⁰ 24. siječnja osnovan je Sabor u NDH, iako je sazvan par puta i ustvari nije pretjerano bitan za tijek događaja u NDH-u, zanimljivo je da je zbog toga Luburić postao zastupnik. 23. veljače kada je bilo prvo zastupanje, zajedno sa Ante Moškovom je služio kao nosač stijega i Pavelićeva osobna pratnja.¹⁴¹ Takva mu se je prilika ostvarila zbog poziva suradnika iz emigracije Marka Došena koji će obnašati funkciju predsjednika Sabora, doduše Luburić će biti sabornik samo na toj sjednici jer će tražiti od Došena da ga razriješi dužnosti zbog drugih obaveza.¹⁴² Nažalost, Luburićeve druge obveze su radile na tome da se ukloni što je više dokaza na događaje proteklih par mjeseci u Jasenovcu. Zbog glasina da se u Jasenovcu događaju razne grozote, Dido Kvaternik odlučio je dovesti komisiju od 20 ljudi.¹⁴³ Predstavnici i visoki dužnosti zemalja su očigledno bili iz država koje su priznale NDH : Njemačke, Italije, Francuske, Španjolske, Bugarske, Rumunjske i Mađarske, tu je bio i predstavnik Vatikana koji nije priznavao NDH.¹⁴⁴ 6. veljače oni su razgledati Jasenovac,

¹³⁷ Za više informacija Obhodaš, Amir, Ustaška vojnica : oružana sila Ustaškog pokreta u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj : 1941. - 1945., Knj. 2 : Rujan 1943. - svibanj 1945., Zagreb, Despot infinitus, 2013. str. 91. – 99.

¹³⁸ Tko je tko u NDH 1997. 241.

¹³⁹ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁴⁰ Mataušić 2003. 100.

¹⁴¹ https://www.youtube.com/watch?v=_KL7vINkxjQ

¹⁴² General Drinjanin (Vjekoslav Luburić) „Domovina Bl. Oca Leopolda Mandića“ Drina br. 1.- 2. 1965. str 184. – 185.

¹⁴³ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁴⁴ Ibid

kako bi na vlastite oči vidjeli da su to sve same glasine.¹⁴⁵ Zbog toga se logor danima prije „uređivao“, logoraši su dobili bolje smještaje, hrane, odjeću, općenito uvjete, ali su teško bolesni smaknuti i maknuti da se izbjegne loša promidžba, kao i pomilovanje 22. veljače od strane Poglavnika.¹⁴⁶ Kako se poboljšavaju uvjeti u logorima, stanje se stabilizira, te RAVSIGUR daje naredbu da se ne primaju daljnje osobe u logore, što se u praksi ne provodi tako revno.¹⁴⁷ U tim trenucima domobrani predvođeni zapovjednikom Slavkom Skoliberom prepuštaju obranu Jasenovca, a na njihovo mjesto dolazi UOZ, koji sve više raste pod kontrolom Luburića i njegove desne ruke Ivice Matkovića.¹⁴⁸ Osim navedenih promjena kraj svoga boravka u Jasenovcu će doživjeti najpoznatiji logoraš Vladko Maček u ožujku, te će biti premješten na svoj privatni posjed u Kupincu.¹⁴⁹ Iako su neki pokušali izmisliti priču o zlostavljanju Mačeka, to se nije dogodilo, što je i sam Maček potvrdio, ali je isto tako rekao da je psihički propatio zbog onoga što je čuo kada je bio pritvoren.¹⁵⁰ Ipak poboljšavanje uvjeta u logorima nije dugo trajalo, pošto je već 27. travnja izdana odredba da logori mogu primiti sve ljude koje režim smatra nepoćudnim, što su vrlo brzo Romi osjetili na svojoj koži kada je u svibnju počelo njihov transport.¹⁵¹ U to vrijeme se počeo graditi i zloglasni Logor III c, a ljudi koji su ga gradili su bili predodređeni za smrtnu kaznu.¹⁵² Kada se pojavio tifus Luburić je odobrio akcije suzbijanje istoga tek kad su njegovi vojnici počeli oblijevati i umirati.¹⁵³ Osim samoga Jasenovca, Ured III morao je u tome periodu preuzeti nove logore, a u samom Jasenovcu se čak i film snimao sa sličnim pripremana kao za komisiju, iako nakraju film nikada nije prikazan.¹⁵⁴ Uz sva ova zbivanja Luburić je svejedno vodio svoju osobnu

¹⁴⁵ Mataušić 2003. 61.

¹⁴⁶ Ibid 62.

¹⁴⁷ Ibid 59.

¹⁴⁸ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁴⁹ Maček 2003. 246.

¹⁵⁰ Ibid 246.

¹⁵¹ Mataušić 2003. 65.

¹⁵² Ibid 75.

¹⁵³ Kalinić, Pavle, Andrija Hebrang : svjedoci govore, Zagreb, Profil International, 2008. str. 110

¹⁵⁴ HDA, fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

vojnu jedinicu. Luburić navodi da je u proljeće morao povući svoje snage sa Like i Krbave zbog navodnog sukoba s Talijanima kod Žute Lokve,¹⁵⁵ iako dokaza za takav sukob nema. Zato je u Slavoniji, točnije u Pakracu i Psunju, ostavio svoj trag, izvršivši brojne ratne zločine kad je stigao.¹⁵⁶ Nijemci su bili izrazito ljuti na njega i njegove vojnike zbog takvoga djelovanja, ali je Luburić i dalje imao podršku Pavelića.¹⁵⁷ Dolaskom u Slavoniju će se ubrzo obnoviti njegova suradnja sa Skoliberom.¹⁵⁸ Prema Luburićevom sjećanju došao je pod Skoliberovo zapovjedništvo čime je dobio i čin satnika, te više nije bio samo povjerenik Glavnog ustaškog stana.¹⁵⁹ Do toga trenutka moć Luburića je sve više rasla, posebno nakon što je prenio većinu ovlasti sa Ureda III na UOZ, što je izazvalo slijedeće posljedice: odvojio se iz nadležnosti RAVSIGUR-a, te je izravno odgovarao Paveliću, što je malo po malo počelo smanjivati moć ravnatelja RAVSIGUR-a Dide Kvaternika, ali i stvarati ne povjerenje između Luburića i Kvaternika, jer su sada ravnatelji Ureda III bili zamjenici Luburića, a ne više Kvaternika.¹⁶⁰ Stvari su se počele mijenjati zbog do tada najveće operacije, to jest bitke na Kozari, gdje će uvjerljivu vojnu pobjedu odnijeti snage predvođene Nijemcima. Doduše snage predvođene Nijemcima nisu ostvarile strategijsku pobjedu jer partizanski pokret nije bio ugušen što je bio i cilj operacije. Nijemci će uvidjeti da je politika terora NDH najvećim djelom kriva zašto moraju voditi tako velike operacije i to samo godinu dana nakon što su u par dana pregazili Jugoslaviju. Iako je odnos Nijemaca prema Luburiću bio dio veće politike pokazat će kako je određenim grupacijama olakšao da ga stave na svoj nišan. Ljeto 1942. godine je jedno od najgorih razdoblja NDH-a. Što se tiče Luburića njegov ratni put ga je vodio na Kozaru gdje je u početku vodio uspješne vojne operacije kod Prosare, čime je oduševljavao svoje istomišljenike.¹⁶¹ Ipak ratna sreća se promijenila kada je naišao na jak

¹⁵⁵ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Ustaštvo kao državotvorni i protukomunistički ratni čimbenik“, *Drina*, 10.-12./1954, 21.

¹⁵⁶ HDA, fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁵⁷ Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante

¹⁵⁸ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Ustaštvo kao državotvorni i protukomunistički ratni čimbenik“, *Drina*, 10.-12./1954, 21.

¹⁵⁹ Ibid 27. U biti je Skoliber bio pod Luburićevim zapovjedništvom jer je Skoliber vodio jedinicu sastavljenju od domobrana i UOZ-a, a Luburić je nadležan za cijeli UOZ. Luburićev čin u odnosu na Skolibera bi sugerirao drugačije, ali Luburić je imao stvarnu moć formalna je često bila manje bitna.

¹⁶⁰ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁶¹ Ibid

otpor kod Bosanske Dubice, što će zaustaviti napredovanje vojnika pod njegovim zapovjedništvom.¹⁶² Poraz nikome ne pada lako, ali ako je vjerovati riječima ustaškog poručnika Josipa Duvančića, borca koji je sudjelovao u bitci, Luburić je kriv za poraz. U svome pismu Poglavniku Duvančić se žali na postupke Luburića tijekom bitke, na Luburića općenito, ali i na stanje u Jasenovcu. Tvrdi da je kukavica, jer je povukao vojsku zbog manje zadobivene rane, da preferira Hercegovce, a diskriminira Dalmatince, što je pokazao tako što je na smrt osudio šest Dalmatinaca zato što su odbili zapovijed jer su bili iscrpljeni, umorni i gladni nakon teških borbi bez odgovarajuće logističke potpore, ali i zato kako bi prekrrio svoje pogreške i nesposobnost. Posebno mu zamjera strijeljana u samome logoru, zbog toga što rade na svoju ruku bez odobrenja suda ili Pavelića.¹⁶³ Premda nisam našao dokaz da Luburić je reagirao na ovo pismo i demantirao ga našao sam podatke koji se ne slažu sa tvrdnjama Duvančića. Tako sam već spomenuo Luburićevu tvrdnju da Hercegovci ne upravljaju logorom, a što se tiče same bitke, Luburić kaže u jednom od pisama da je ubio dva dezertera kod Kozare.¹⁶⁴ Da li se referira Luburić na taj slučaj, ili neki drugi incident ne mogu tvrditi, ali je poprilično vjerojatno da priča o tome slučaju. Ono u čemu se slažu je dio da je Luburić bio ranjen.¹⁶⁵ Operacije nisu stale pa se je moralo smisliti neko rješenje kako bi se prodor nastavio. Miloš tvrdi da je Dido Kvaternik pozvao tada već itekako poznatoga Juru Francetića, što je ostvarilo rezultate.¹⁶⁶ Ipak novi problemi su se stvorili zbog samih akcija Francetića i Luburića, to jest njihovog terora nad lokalnim stanovništvom između Bosanske

¹⁶² Ibid

¹⁶³ Vlado Vurušić „Tko je čovjek koji je organizirao sve ustaške logore“ Globus 436., 1999., 84.-85. Moram napomenuti da je ovo jedini primjer gdje sam našao da je netko sumnjao u Luburićevu hrabrost, čak su i članovi Službe državne sigurnosti pisali kako je bio fanatični borac. Zanimljivo je da su isto tako uočili neobičajan kontrast Luburićeve osobnosti gdje se prema bliskim osobama na primjer svojoj majci odnosi s pažnjom, da ga njegovi vojnici obožavaju zbog lojalnosti i brige o njima. Druga strana njegove osobnosti je ona gdje svaki prijestup njegovih vojnika je kažnjiv smrću, a likvidacije u logorima vrši ili naređuje jer smatra da je to državna potreba. Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

¹⁶⁴ Pismo Vjekoslava Luburića „Glasu Domovine“, Toronto, srpanj 1960. Informaciju treba uzeti sa skepsom jer je pisana godinama nakon događaja, gdje je kroz svoj politički rad Luburić pokušavao ostaviti puno bolju sliku od one koja ga je pratila.

¹⁶⁵ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Ustaštvo kao državotvorni i protukomunistički ratni čimbenik“, *Drina*, 10.-12./1954, 28.

¹⁶⁶ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

Dubice i Bosanske Gradiške, što je izazvalo nezadovoljstvo Nijemaca,¹⁶⁷ čini se da je to nezadovoljstvo moglo biti i zbog toga što se navodno prilikom opsade Dubice bilo nekih okršaja.¹⁶⁸ U svakom slučaju do sredine sedmog mjeseca otpor partizana je skršen, što je za sobom ostavilo pitanje što učiniti sa lokalnim stanovništvom i zarobljenim partizanima. Za veliki broj ljudi odgovor je na žalost bio Jasenovac, te je to činilo prvi put da je veći broj partizana završilo u zloglasnom logoru,¹⁶⁹ iako su oni čini manji dio odvedenih. Procjenjuje se da je „dignuto“ 68 000 ljudi.¹⁷⁰ Posebice velika tragedija je priča o djeci s Kozare, Luburić tvrdi da je zajedno sa Stepincem i sa svojim postrojbama spasio djecu koja su ostala napuštena nakon operacija, zbog čega mu je Stepinac i zahvalio.¹⁷¹ Nažalost priča tu ne staje, što Luburić nije spomenuo jer je veliki broj djece doživjelo tragičan kraj, od njih 7000, čak 5000 je umrlo.¹⁷² Neka djeca su trebala biti svojevrсни janjičari, ali je na kraju odbačen takav koncept, te su isto završili u logoru.¹⁷³ Posebno je strašna sudbina zadesila oko četiristo djece kojima su Ustaše iz Jasenovca presudili čekićima.¹⁷⁴ Teški uvjeti u logorima su uzrokovali tijekom operacija na Kozari pojavu pječavog tifusa u đakovačkom logoru. To je za posljedicu imalo premještanje logora, što je u većini takvih slučajeva značilo nove stradale, većinom Židove.¹⁷⁵ Združene snage njemačke i ustaške vojske ostvarile su uvjerljivu vojnu pobjedu na području Kozare, doduše rat nije bio odlučan, kako na prostoru Jugoslavije, tako i u svijetu. Samim time Luburić dobiva nova zaduženja, ali ga u svakom stopu sve više prate glasovi

¹⁶⁷ Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

¹⁶⁸ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Ustaštvo kao državotvorni i protukomunistički ratni čimbenik“, *Drina*, 10.-12./1954, 21. Kao i prije informacija nije iz najpouzdanijeg izvora.

¹⁶⁹ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Maček nije bio u jasenovačkom logoru“, *Obrana*, 30.-31./1966, , 15.

¹⁷⁰ Mataušić 2003. 67.

¹⁷¹ Vjekoslav vitez Luburić „Posljedice psihološkog rata“, *Drina*, 11.-12./1953, 97.

¹⁷² Goldstein 2001. 324.

¹⁷³ Mataušić 2003. 111.

¹⁷⁴ Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

¹⁷⁵ Ibid 70.

nezadovoljstva, tako je bio primoran otići iz Slavonije zbog negodovanja stanovništva.¹⁷⁶ Usprkos tome bio je u milosti Pavelića jer će dobiti novi zadatak da krene put Hercegovine kako bi osigurao granicu sa Crnom Gorom, a prije nego što se zaputi dobiti će novi čin, to jest unapređenje u ustaškog bojnika u kolovozu 1942. godine.¹⁷⁷ Upravo će njegova rodna Hercegovina biti mjesto novih nezadovoljstava. Kao što sam već spomenuo, taj dio NDH-a bio je u nadležnosti Italije, zbog toga Luburić nije mogao ići kao član Ustaške vojnice, već kao domobran. Tamo je početkom jeseni dobio zadatak da osnivanjem Domobranske dobrovoljačke pukovnije ispuni spomenuti zadatak osiguravanje granice s Crnom Gorom.¹⁷⁸ Domobranska pukovnija trebala je biti sastavljena od stanovništva iz Travnika, Livna, Duvna, Ljubuškog, Posušja i Imotskog, nadopunjena vojnicima iz II. UOZ-a i jedinicama iz Slavonije, kako bi bili spremni za borbu s četnicima.¹⁷⁹ Zadatak kojeg je izvršavao u rujnu i listopadu će uskoro biti prekinut zbog više razloga. Najvažniji razlog bilo je strijeljanje jednoga popularnoga domobrana na sred trga u Travniku zbog navodne pobune,¹⁸⁰ to jest postojalo je određeno nezadovoljstvo među domobranima.¹⁸¹ Drugi razlog bilo je prema navodima Miloša neprilično ponašanje Luburića, gdje je na jednom banketu uz konzumaciju alkohola Luburić rekao lokalnoj djevojci da upere prstom za koga se želi udati, te će on to provesti. Djevojka je uperila prst na Luburića, koji je odlučio rečeno i provesti u djelo, te je htio uz pomoć fratara održati vjenčanje, ali plan im je propao pošto fratri nisu htjeli održati ceremoniju, štoviše odlučili su čak pistii i Poglavniku žaliti se na Luburićevo ponašanje.¹⁸² Treći razlog je navodno ometanje operacija njemačkih postrojbi na dotičnom prostoru,¹⁸³ premda je vjerojatnije da je Edmund Glaise von Horstenau njemački vojni izaslanik sve više pritiskao Poglavnika da makne najradikalnije elemente iz vlasti NDH, te je vjerojatno htio riješiti jednim potezom dva problema pošto je smatrao da je djelovanje Luburića i

¹⁷⁶ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁷⁷ Tko je tko u NDH 1997. 241.

¹⁷⁸ Ibid 241.

¹⁷⁹ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁸⁰ Tko je tko u NDH 1997. 241.

¹⁸¹ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁸² Ibid

¹⁸³ Tko je tko u NDH 1997. 241.

podjednako radikalnog Viktora Tomića stajalo njemačke vojnike previše krvi.¹⁸⁴ Horstenau je dulje vrijeme zagovarao njemačku komisiju koja će posjetiti Jasenovac,¹⁸⁵ i upozoravao na djelovanja Dide i Luburića.¹⁸⁶ Da Horstenau nije bio usamljen u svome mišljenju su i vjerojatne jednoga od najzaslužnijih za dolazak Ustaša na vlast SS oficir Edmund Veessenmayer, da bi se trebalo Luburića objesiti na glavnom trgu u Zagrebu kako bi se umirilo stanovništvo.¹⁸⁷ Već sam spomenuo kako Luburić tvrdi da je imao česte sukobe s Nijemcima što je moglo pojačati animozitet, pa tako na primjer navodi kako je tijekom 1942. godine otvorio vatru na svastiku koju su Nijemci htjeli staviti na vojarnu NDH-a.¹⁸⁸ Postojali su i oni Nijemci koji su stali u njegovu obranu, osoba koja se ističe je Siegfried Kasche veleposlanik pri NDH.¹⁸⁹ Tako je na primjer Kasche pokušao uvjeriti Horstenaua da je Luburić prijatelj Mačeka i da je između ostaloga i zbog toga bitan.¹⁹⁰ On nije bio jedini, tako je imao podršku i suradnju pojedinih SS-ovaca kao na primjer Fritza Boeckla kojega je susreo tijekom ljeta i o kojem će kasnije biti riječi,¹⁹¹ te navodne veze i u sestrinskoj organizaciji Gestapa zvanom Sigurnosnom službom (Sicherheitsdienst - SD),¹⁹² čak se spominju ljudi bliski Luburiću u pratnji samoga Horstenau.¹⁹³ Zbog toga prijetnje Horstenau da će uhapsiti Luburića u tome trenutku nisu bile ostvarive.¹⁹⁴ Zbog toga što je tijekom jeseni i dalje bio faktički na vlasti mogao je i dalje neometano obavljati svoje spomenute dužnosti. Tako je u jesen postavio za zapovjednika logora Stara Gradiška zloglasnog bivšeg fratra Miroslava Filipovića –

¹⁸⁴ Krizman, Bogdan, NDH između Hitlera i Mussolinija, Zagreb, Globus ; 1986. Str. 435

¹⁸⁵ Glaise von Horstenau 2013. 432.

¹⁸⁶ Ibid 342.

¹⁸⁷ Ličina 1985. 129.

¹⁸⁸ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Ustaštvo kao državotvorni i protukomunistički ratni čimbenik“, *Drina*, 10.-12./1954, 21. Već sam napomenuo da ove informacije treba uzimati s velikom dozom skepse.

¹⁸⁹ Glaise von Horstenau 2013. 369.

¹⁹⁰ Ibid 2013. 369

¹⁹¹ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

¹⁹² Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

¹⁹³ Glaise von Horstenau 2013. 433.

¹⁹⁴ Krizman 1986. 449.

Majstorovića, nakon što ga je izbavio iz zatvora.¹⁹⁵ Zanimljivo je da je Luburić u tome periodu bio prikazan i na velikom platnu, i to čak na festivalu u Veneciji. Razlog tomu je bilo prikazivanje filma „Straža na Drini“, gdje je sudjelovao kao zaštitar Poglavnika u obilasku sela.¹⁹⁶ Kap koja je prelila čašu za Horstenau, a Pavelića je natjeralo da reorganizira svoju vlast je bilo čišćenje sela su Vinsko, Vrelo, Velika i Mala Brusnica, te Donje i Gornje Klakare, te potom Crkveni bok, Ivanjski bok i Stremen od strane Luburića.¹⁹⁷ Prema Horstenau to je bilo ometanje prometa na pruzi Zagreb – Beograd.¹⁹⁸ Zbog toga će ubrzo s položaja biti maknuti Luburić i Miloš, te stavljeni u kućni pritvor, a Dido više neće biti ravnatelj RAVSIGUR-a.¹⁹⁹ Doduše Luburić je i dalje vladao UOZ-om, te je trebao spriječiti da Dido išta pokuša,²⁰⁰ ali i uništiti dokaze o svojim zločinima u Jasenovcu, uništavanjem logorske arhiva i Logora IIIc.²⁰¹ Zbog toga će 17. – 19. studenoga biti posljednja masovna strijeljanja u samome Jasenovcu,²⁰² što se poklopilo sa početkom Luburićeva pritvora u Zagrebu.²⁰³ Premda je Horstenau smanjio pritisak sve je više sumnjao u Pavelića, jer je vjerovao da se ne čini dovoljno protiv dotičnih, posebice nakon što je čuo da Luburić posluhuje na prijemu šefa generalštaba i da slobodno šeće gradom, ali je ipak stvarao određen pritisak navodima da Luburića žele vidjeti kažnjenog 714. ili 718. pješačka divizija.²⁰⁴ Tu nikako nije stalo Luburićevo djelovanje tijekom NDH-a, te je prema nepotpunim podacima

¹⁹⁵ Mataušić 2003. 111.

¹⁹⁶ Rafaelić, Daniel, Kinematografija u NDH, Zagreb, Naklada Ljevak, 2013. Str. 105

¹⁹⁷ Goldstein 2001. 325.

¹⁹⁸ Ibid 325.

¹⁹⁹ Mataušić 2003. 73. – 74.

²⁰⁰ Pismo Vjekoslava Luburića „Glasu Domovine“, Toronto, srpanj 1960. Luburić tvrdi da je takve upute dobio od samoga Pavelića kao osoba od povjerenja.

²⁰¹ Goldstein 2001. 325.

²⁰² Mataušić 2003. 75.

²⁰³ Krizman 1986. 449.

²⁰⁴ Ibid 461.

[Type text]

Javne ustanove Spomen-područja Jasenovac to bio kraj za 56 369 osoba u Jasenovcu i Staroj Gradišci tijekom 1942. godine.²⁰⁵

²⁰⁵ <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=6284>

6. 1943. – Zapovjednik iz sjene

Nekada nedodirljivi zapovjednik koncentracijskih logora u NDH-u Vjekoslav Maks Luburić naći će se pred novim izazovima zbog novonastale situacije. Maknut iz javnoga života zbog pritiska Nijemaca morati će naći rješenje kako da i dalje zapovijeda, a da se to ne vidi. Već jedan od prvih zadataka koje je Luburić izvršio u novoj godini pokazuje koliki je ugled, povjerenje i moć imao kod Poglavnika, kada je upravo Luburić bio i dalje zadužen da se brine o sigurnosti Vladka Mačeka. To pitanje je ponovno došlo na dnevni red zbog straha od partizana, to jest 9. siječnja Luburić je obavijestio Mačeka i njegovu obitelj da će raditi operacije protiv partizana na tome području pa ga treba premjestiti u Zagreb.²⁰⁶ Ta odluka je provedena nakon samo par dana, to jest 14. ili 15. siječnja, pri čemu je Luburiću pomagao i njegov bliski suradnik i prijatelj Ante Moškov.²⁰⁷ Maček će biti smješten dva mjeseca u Luburićevom stanu s adresom Bulićeva 5. u Zagrebu.²⁰⁸ Osim sa Luburićem Maček će živjeti i sa njegovim polusestrama Nadom i Zorom, te majkom Marijom, a u goste će često dolaziti Ante Moškov i Krunoslav Devčić, dok će stalni čuvari bili Stanko Vasilj i Božo Naletilić. Kao i prije Maček nije bio fizički zlostavljan, što više tu čak nije imao niti psihičke traume, čak navodi kako je njegova žena često pričala s Luburićevom majkom, koja joj je rekla ako su glasine o Luburiću istinite bolje bi bilo da ga nije niti rodila. Takav stav ne iznenađuje previše zbog izrazito velikog poštovanja i nježnosti koje je Luburić pokazivao prema svojoj majci koja ga je odgojila nakon što mu je otac ubijen. Dok se Luburić bavio pitanjem Mačeka na snagu su stupile nove promjene u sustavu, tako je odredbom 21. siječnja ²⁰⁹ nakon skoro dvije godine ukinuta Ustaška nadzorna služba i prebačena pod upravu Ministarstva unutarnjih poslova.²¹⁰ To je očigledno moralo imati i utjecaja na formalno zadužen ured za

²⁰⁶ Maček 2003. 248.

²⁰⁷ Krizman 1986. 489.

²⁰⁸ Maček 2003. 248.

²⁰⁹ Mataušić 2003. 77.

²¹⁰ Tomašević, Jozo, Rat i revolucija u Jugoslaviji : 1941-1945. : okupacija i kolaboracija, Zagreb, Europapress holding : Novi Liber, 2010. Str. 476

koncentracijske logore Ured III, koji će se naći pod okriljem RAVSIGUR-a,²¹¹ UOZ je i dalje postojao, samim time ta odluka u stvarnosti nije previše utjecala na moć Luburića u Jasenovcu.²¹² I RAVSIGUR će promijeniti svoje ime u GRAVSIGUR.²¹³ Luburić je mogao održati takav utjecaj zbog zanimljivog načina kako je i dalje bio pod nadzorom svoje privatne vojske UOZ-a. Tijekom godine je UOZ stavljen pod nadzor glavnoga zapovjedništva redarstvene straže, ali joj je zapovjednik bio već spomenuti Slavko Skoliber, te je primao naredbe od samoga Luburića.²¹⁴ Ipak, da su se stvari promijenile i da je NDH ublažila svoju unutarnju politiku prema neprijateljima režima pokazatelj je stavljanje novoga zapovjednika na čelo Jasenovaca Stanka Šarca umjesto Luburića, a maknuta je i desna ruka Luburića Ivica Matković, te je na njegovo mjesto došao Ivica Brkljačić.²¹⁵ Premda je postavljen novi zapovjednik Jasenovca, zadnju riječ je na kraju imao Luburić premda se nije pojavljivao u logoru, pošto se morao skrivati od Nijemaca.²¹⁶ Zbog toga će 1943. godina u Jasenovcu biti najmirnija, čak će se provoditi i aktivnosti kao što su sport,²¹⁷ što nikako ne znači da neće biti daljnjih žrtava, što više prema nepotpunim brojkama Javne ustanove Spomen-područja Jasenovac tijekom 1943. godine živote su izgubile 3893 osobe u Jasenovcu i Staroj Gradišci.²¹⁸ Spomenute aktivnosti nisu bile jedine kojima se je Luburić bavio tijekom godine, o tome malo kasnije, ali što se tiče logora i osobama povezanim s njime ističu se tri slučaja. Prvi slučaj je smrt Vlade Singera, ustaše koji je pao u nemilost 1941. godine, nakon napada u centru Zagreba, da bi 1943. godine bio ubijen.²¹⁹ Postoji uvjerenje da je u logor smješten i na kraju ubijen jer je imao židovsko porijeklo. Drugi slučaj je takozvana zlatna afera, gdje je određen broj logoraša i čuvara švercalo zlato van logora uzimajući ga sa mrtvih i živih

²¹¹ Mataušić 2003. 77.

²¹² Tomašević 2010. 476.

²¹³ Kovačić, Davor, Razvoj i djelovanje policijsko sigurnosnog sustava Nezavisne Države Hrvatske od 1941. do 1945. godine : doktorska disertacija, Zagreb, D. Kovačić, 2005. str. 83

²¹⁴ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²¹⁵ Mataušić 2003. 77.

²¹⁶ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²¹⁷ Mataušić 2003. 77.- 78.

²¹⁸ <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=6284>

²¹⁹ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

logoraša.²²⁰ Počinitelji su platili glavom, a zanimljivo je da je jedan od počinitelja bio brat Ivice Matkovića, desne ruke Luburića, ali mu ta činjenica nije spasila život. Treći slučaj su malverzacije koje je provodio Alojz Skočibušić kao ravnatelj gospodarskog odsjeka u Zagrebu, sa zadaćom da opskrbljuje logor, što je značilo one koji čuvaju i one koji su čuvani. Kada je Luburić za to saznao Skočibušić je platio životom, a sam ured je premješten u Draškovićevu gdje je ostao do kraja rata.²²¹ Aktivnost Luburića će pasti u određenoj mjeri kada se sam odluči za internaciju zbog pritiska Nijemaca početkom ljeta 1943. godine.²²² Otišao je u selo Šumec blizu Lepoglave, te se je predstavljao kao Matija Ban²²³ trgovac sijenom.²²⁴ Navodno je u kući živio sa prijateljem iz Mađarske, bivšim senatorom i članom strelastih križeva, a česti gosti su im bili Filipović – Majstorović, Matković, Mataja i Miloš, velika je vjerojatnost da su se u toj kući nalazili neki od najradikalnijih ustaša. U svakom slučaju čini se da se je tu počela razrađivati i ideja o gerili koju bi trebali voditi vojnici NDH-a. Ideju su započeli Nijemci tijekom svibnja,²²⁵ a prve pokušaje provedbe je činio Luburić ali bez bitnih rezultata.²²⁶ Čak je i u tome razdoblje Luburić bio prisutan u Zagrebu, zbog pokušaja GRAVSIGUR-a da njegove djelatnosti podrede sebi.²²⁷ Tada je i vjerojatno početak suradnje s časnikom SS-a Boecklom i navodnim šefom špijunaže na prostoru Balkana Kurtom Koppelom kodnog imena Konrad Klasser vezano za uspostavu gerilskih skupina.²²⁸ Premda se Luburić još nije javno pojavljivao, s njegovim aktivnostima donekle je upoznat Horstenau. To nam govori kada je tražio da se uhapsu Luburić i Tomić ako budu u krugu operacija Druge

²²⁰ Goldstein 2001. 340.

²²¹ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²²² Ličina 1985. 133.

²²³ Matija Ban je inače ime pjesnika, katoličkog Srbina iz Dubrovnika koji je živio tijekom 19. Stoljeća, a poznat je između ostaloga što je jedan od prvih koristio termin Jugoslaven, da li je Luburić bio svjestan te činjenice ili ne nije poznato, ali je u svakom slučaju zanimljivost.

²²⁴ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²²⁵ Radelić, Zdenko, Križari : gerila u Hrvatskoj : 1945. - 1950., Zagreb, Hrvatski institut za povijest <etc.>, 2002. Str. 194

²²⁶ Ličina 1985. 137.

²²⁷ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²²⁸ Ličina 1985. 138.

oklopne armije u svome dnevniku 10. rujna.²²⁹ Težak udarac za sile Osovine bila je kapitulacija Italije 8. rujna 1943. godine, što se moralo odraziti i na područje istočno jadranske obale. Partizani su brzo reagirali, te su krenuli u operacije kako bi se između ostaloga oslobodio Split. Razlog zašto spominjem te operacije je zbog toga što Luburić tvrdi kako je on pomogao obrani Sinja.²³⁰ Nijemci su ti koji su uz pomoć zrakoplova dovozili pomoć borcima na terenu.²³¹ NDH je pokušala povratiti izgubljenu obalu nakon što je Musolinijeva Italija kapitulirala, doduše taj je potez je bio više mrtvo slovo na papiru nego stvarnost, te nije puno utjecao na snage koje su se skrivale po šumama i gorama. Zbog toga će NDH vezati svoju sudbinu sa sudbinom Trećeg Reicha.

²²⁹ Krizman, Bogdan, Ustaše i Treći Reich. Sv. 1, Pavelić s Hitlerom na nizbrdici, Zagreb, Globus, 1983. Str. 125

²³⁰ Pismo Generala Drinjanina 10. svibnja 1962. naslovljeno «brat Luka V. Jelović, Monte Vista, Cupertino, Cal. USA»

²³¹ Anić, Nikola, Narodnooslobodilačka vojska Hrvatske : 1941.-1945., Zagreb, Multigraf : Savez antifašističkih boraca Hrvatske, 2005. str. 170.

7. 1944. – Veliki povratak

Partizani sve više jačaju, kako vojno, tako i politički, posebice pošto su dobili političko priznanje na Teheranskoj konferenciji nešto prije nove godine, samim time postaju sve odlučniji i samopouzdaniji. Kao što sam rekao Nijemci u suradnji s ustašama su pokrenuli ideju o gerilskoj borbi tijekom svibnja 1943. godine. To je bio dio širega plana njemačke komande koja je htjela gerilsku i partizansku borbu suzbiti kopirajući taktiku neprijatelja.²³² Premda takva taktika nije polučila znatan uspjeh treba napomenuti tko je vodio operacije, to jest s kime je Luburić surađivao. „Nijemci su osnovali posebnu formaciju za organiziranje diverzija Jagverband koja je obuhvaćala veći broj Jagdkommandi. Za europski jugoistok bio je zadužen Jagdverband Sudost s centrom pokraj Beča. U Zagrebu su postajala dva centra sa sličnim zadacima . njemački pod nazivom Jagdverband Kroatien der Waffen – SS, i hrvatski pod okriljem Ustaške obrane.“²³³ Kako sam već napomenuo Ustašku obranu je vodio Luburić, a njegovi bliski suradnici, s kojim je bio i rodbinski povezan Ljubo Miloš i Dinko Šakić bili su časnici za vezu sa stožerom Jagdverbanda u Zagrebu.²³⁴ Ljubo Miloš takve grupe zove grupe „S“,²³⁵ gdje su ljudstvo davali pripadnici Ustaške obrane, a obuku, materijale, planove, tehniku i stručnost su pružali Nijemci.²³⁶ Premda je takva taktika polučila ograničene uspjehe, dala je Luburiću i drugim pripadnicima te grupe iskustvo koje će im pomoći u periodu kada su se nazivali križarima.²³⁷ Aktivnosti kod Banja Luke trebao je imati i Ljubo Miloš, koji tvrdi da je između 1943. i 1944. godine pokušao prikupiti satniju koja bi brojala između sto pedeset i dvjesto ljudi za borbe oko Banja Luke protiv četnika.²³⁸ Čini se da akcija na kraju nije provedena, ali tijekom pripreme Luburić je tražio od Boeckla da dokaže da ne surađuje s četnicima tako što bi „ukrao“ jednoga četnika i ubio ga, što je prema tvrdnjama Miloša Boeckl i izvršio.²³⁹ Isto tako postoji informacija da je Luburić bio u pritvoru sve dok partizani

²³² Radelić 2002. 194.

²³³ Ibid 194.

²³⁴ Ibid 194.

²³⁵ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²³⁶ Radelić 2002. 194.

²³⁷ Ibid 194.

²³⁸ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²³⁹ Ibid

nisu počeli djelovati u blizini Šumeca, te je zbog toga morao krenuti za Zagreb početkom godine.²⁴⁰ Poprilično je zanimljiva informacija koju je Luburić par puta spomenuo o njegovoj suradnji, ali i sukobima sa Kozacima koji su došli sa Istočnog bojišta da bi pomogli u borbi protiv partizana, nažalost ne spominje točno kada su se događaji odvijali. Informacije koje daje je pisao tijekom druge emigracije, prisjećajući se kako je dobio razna odlikovanja i priznanja. Tvrdi da je zbog operacija kod Banja Luke, gdje je između ostaloga spasio neke Nijemce, zapovjednik 1. Kozачke divizije general Helmuth von Panwitz odlučio dati kapu, kabanicu, dolamu, košulju sa činovima, odlikovanjima i značkama koje su donijeli sa Istočnog bojišta, a osim što su ga uredili da izgleda kao Kozak dali su mu i titulu počasnog kozočkog pukovnika.²⁴¹ Doduše tu priči nije kraj, te tvrdi da se je kasnije s njima borio radio nasilja počinjenim nad hrvatskim stanovništvom,²⁴² točnije navodi i jedan primjer gdje kaže da je dao ubiti dvadeset i dva kozaka zato što su silovali Hrvaticu i zaručnicu jednoga ustaše.²⁴³ Iako je 1. kozočka konjička divizija je vršila operacije kod Banja Luke,²⁴⁴ teško je povjerovati kako su nezakonito von Panwitz Luburiću dao razna odlikovanja, posebice zato što Luburić tvrdi da je dodjelu odlikovanja odobrio Pavelić koji nema nadležnosti nad time koga će Nijemci odlikovati.²⁴⁵ Što se tiče tvrdnje o sukobu s kozacima, bez dodatnih istraživanja teško je reći što se dogodilo jer su kozaci znali raditi zločine nad civilnim stanovništvom,²⁴⁶ ali treba biti jako sumnjičav prema Luburićevim tvrdnjama kako je često i to tijekom cijeloga trajanja NDH ulazio u sukobe s Nijemcima. U svakom slučaju kao što sam i prije spominjao Luburić je imao i druga zaduženja, točnije brigu o koncentracijskim logorima. Nakon što se 1943.

²⁴⁰ Tko je tko u NDH 1997. 241.

²⁴¹ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „njemačko odlikovanje i po hitleru poklonjeni revolver na noćnom ormariću dra V. Mačeka,, *Obrana*, 28, 1965, 7.

²⁴² Ibid 7.

²⁴³ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Ustaštvo kao državotvorni i protukomunistički ratni čimbenik“, *Drina*, 10.-12./1954, 21.

²⁴⁴ Anić, Nikola, Hitlerov Wehrmacht u Hrvatskoj : od travnja 1941. do svibnja 1945., Zagreb, Dom i svijet, 2009.

²⁴⁵ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Prigodom smrti Vladka Mačeka“, *Obrana*, 15-16-17/1964, Madrid, 8.

²⁴⁶ Tomašević 2010. 345.

godine znatno smanjio broj žrtava i uvjeti u samome logoru su postali bolji, početkom 1944. godine to se mijenja jer Luburić miče blaže zapovjednike, te veću ulogu u samim logorima preuzimaju njegova dva bliska suradnika i muževi njegovih sestara, Jakov Džal²⁴⁷ i Dinko Šakić.²⁴⁸ Isto tako jedno od zaduženja je bilo i novoosnovani logor, prijašnja kaznionica kod Lepoglave, koju je prvobitno trebao koristiti Poglavljenik tjelesni združenje, nasljednica PTB-e, isto tako pod zapovjedništvom Ante Moškova.²⁴⁹ PTB ju je htio koristiti kao mjesto gdje će se moći opskrbiti, ali je tu zadaću na kraju preuzeo Luburić.²⁵⁰ Zbog toga što je dobio obrambeno značenje kada su se odvijale žestoke borbe kod Banja Luke,²⁵¹ logor Stara gradišća biti će likvidiran tijekom rujna. U Staroj Gradišci su se uništavali dokazi zbog likvidacije logora, dok su se u isto vrijeme dokazi uništavali i u Jasenovcu zbog toga što se kao i 1942. godine logor trebao „uljepšati“ zbog dolaska Crvenog križa.²⁵² Spomenuo bih tvrdnju Miloša da Luburić navodno stoji iza ubojstva jednoga od atentatora na kralja Aleksandra 1934. godine Ivana Rajića, koji mu je po povratku u domovinu postao suradnik, a razlog zašto je to Luburić navodno učinio je ljubavna veza Rajića sa Srpkinjom.²⁵³ Tijekom 1944. godine prema nepotpunim brojkama Javne ustanove Spomen-područja Jasenovac žvota su izgubile 7510 osoba u Jasenovcu i Staroj Gradišci.²⁵⁴ Sve do kolovoza Luburić nije bio posebno aktivan. Tijekom Luburićevog perioda mirovanja smrtno je stradao Luburićev suradnik Boeckl, Ljubo Miloš nezna da li ga je Luburić dao ubiti, iako to sumnja jer je smrt Boeckla pripisana partizanskoj zasjedi na putu između Zagreba i Varaždina. Zbog toga što Miloš sam nije siguran i nije informacija nije iz prve ruke, informacija nije pretjerano pouzdana.²⁵⁵ Luburićev veliki povratak će se ostvariti zbog pokušaja puča pod vodstvom dvaju ministara, unutarnjih poslova Mladena Lorkovića i oružanih snaga NDH Ante

²⁴⁷ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²⁴⁸ Mataušić 2003. 82.

²⁴⁹ Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

²⁵⁰ Ibid

²⁵¹ Mataušić 2003. 82.

²⁵² Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²⁵³ Ibid

²⁵⁴ <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=6284>

²⁵⁵ Ibid 139.

Vokića.²⁵⁶ Uvidjevši da je mala vjerojatnost da Njemačka dobije rat, grupa pobunjenika je odlučila udarom na režim prijeći na drugu, po njima pobjedničku stranu. Kada je Pavelić saznao za to pozvao je ljude za koje je vjerovao da su mu ostali lojalni. Ante Moškov kaže da su bili prisutni : Vjekoslav Servatzy, Ivo Herenčić, Erik Lisak, Vilko Pečnikar, Vjekoslav Luburić, Ivan Kirin i Juco Rukavina.²⁵⁷ Ubrzo su Vokić i Lorković bili uhapšeni i smješteni u nedavno osnovani logor u Lepoglavi.²⁵⁸ Luburić će u emigraciji istaknuti svoju i Moškovljevu ulogu u suzbijanju puča,²⁵⁹ pošto su njihove postrojbe osigurale Zagreb.²⁶⁰ Do kraja rata će urotnici biti likvidiran, što dovodi do pitanja tko je odgovoran za to. Luburić će se smatrati odgovornim jer je bio njihov čuvar, to jest njemu odgovorna UOZ. Ne trebam niti navoditi da je se prijašnjih godina istaknuo se u obavljanju prljavih poslova za ustaški režim. Luburić će tvrditi da bi trebalo pitati Vjekoslava Vrančića tko je kriv,²⁶¹ iako zna tko je stvarno kriv. Da ta izjava nije baš najuvjerljivija, govori i to da je u tome trenutku događao raskol u emigraciji, a još je manje uvjerljiva zbog toga što ga je prije dvije godine branio od istih optužbi.²⁶² To nije bilo jedino ubojstvo oko kojeg se lome koplja tko je odgovoran. Tako je suradnik Vokića i Lorkovića ravnatelj GRAVSIGUR-a dr. Milutin Jurčić pronađen mrtav usred Zagreba.²⁶³ Lisak i Pečnikar tako smatraju da je to bio čin Luburićeva neposluha,²⁶⁴ Moškov i Frković misle da je Luburić izvršilac zapovijedi,²⁶⁵ spominju se ceduljice koje se rugaju kao što su

²⁵⁶ Kisić Kolanović, Nada, Mladen Lorković ministar urotnik, Zagreb, Golden marketing : Hrvatsku državni arhiv, 2008. Više o samome puču

²⁵⁷ Krizman, Bogdan, Ustaše i Treći Reich. Sv. 2, Pavelić - Hitlerov posljednji saveznik, Zagreb, Globus, 1983. Str. 98

²⁵⁸ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.1.17 puč Vokić Lorković

²⁵⁹ General Drinjanin (Vjekoslav Luburić) „Puč Vokić – Lorković“, *Drina* 1.-2. 1965. 153.

²⁶⁰ Krizman 1983. 121.

²⁶¹ Hrvatski narodni otpor , „Hrvatskoj emigraciji“, *Drina*, 1.-3./1956, 47.

²⁶² Vjekoslav vitez Luburić, „Posljedice psihološkog rata“, *Drina*, 11.-12./1953, 87.

²⁶³ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.1.17 puč Vokić Lorković

²⁶⁴ Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

²⁶⁵ Ibid

„Traži se novi glavni ravnatelj za javni red i sigurnost“²⁶⁶ ili osvetničko naslađivanje „Ipak sam te našao“,²⁶⁷ pa do toga da je ubojstvo izvršio neki ustaša Pudić zvan „Paraliza“ i to na svoju ruku.²⁶⁸ Ubojstvo novinara Milivoja Karamarka su izvršili Luburićevi ljudi pred sam kraj rata.²⁶⁹ Suzbijanjem puča vlasti NDH su si zacementirale dijeljenje sudbine sa Hitlerovom Njemačkom, a sam Pavelić se je morao oslanjati na najradikalniji kadar. Zbog toga od rujna 1944. godine do svibnja 1945. godine skupina zvana pukovnička grupa, to jest generalska će vladati uz Pavelića.²⁷⁰ Grupu su činili Vjekoslav Luburić, Erik Lisak, Vilko Pečnikar, Rafael Boban, Ivo Herenčić, Tomislav Sertić, Juco Rukavina i Ante Moškov.²⁷¹ Što se tiče Luburića on će postati ustaški pukovnik tek u listopadu,²⁷² ali će ubrzo postati vjerojatno najmoćniji u toj skupini. Novi izazovi pred NDH su se pojavili kad je V. korpus Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije pokrenuo veliku ofenzivu na Banja Luku 18. rujna 1944. godine.²⁷³ Žestoke borbe su trajale malo više od tjedan dana, i činilo se da će partizani dobiti bitku, ako je vjerovati iskazima Moškova to bi se i dogodilo da nije bilo Luburića. Moškov tvrdi da su svi savjetovali Pavelića da povuče vojsku jer je grad izgubljen, jedino je Luburić bio za to da se ostane i brani grad, što je na kraju Poglavnik i poslušao, zbog čega su i dobili bitku.²⁷⁴ Luburić je spomenuo bitku kada se prisjećao rata, kazavši da nije zaboravio domobrana kojega je ubio kada su partizani ušli u grad, ne objašnjavajući zašto.²⁷⁵ Kao što sam rekao Luburić je dobio ponovno unapređenje, što je vjerojatno posljedica vjernosti Poglavniku i pobjeda u bitci za Banja Luku. Osim unaprjeđenja dobio je i nove odgovornosti,

²⁶⁶ Krizman 1983. 111.

²⁶⁷ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.1.17 puč Vokić Lorković

²⁶⁸ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²⁶⁹ Stuparić 1997. 182.

²⁷⁰ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.1.17 puč Vokić Lorković

²⁷¹ Krizman 1983. 156.

²⁷² Tko je tko u NDH 1997. 241.

²⁷³ Mataušić 2003. 113.

²⁷⁴ Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

²⁷⁵ Pismo Vjekoslava Luburića «Glasu Domovine», Toronto, srpanj 1960.

tako je osnovao i svoju obavještajnu službu.²⁷⁶ Moškov tvrdi da je postao toliko samovoljan da je uzima oružje od drugih ustaša milom ili silom, čak je vrbovao jedinice iz njegove PTB.²⁷⁷ Informacija nije najpouzdanija zato što je Moškov bio ispitivan od komunističkih vlasti, te se vjerojatnije htio odmaknuti Luburića, to jest simbola ustaškog terora. Informacija još više dolazi pod znak sumnje kada imamo na umu da su Luburić i Moškov zajedno vršili akcije.²⁷⁸ Redali su se novi incidenti koji su se ticali Luburića, UOZ-a, Srpskog dragovoljačkog korpusa, to jest ljotićevaca i Nijemaca. Incidenti su podigli tako veliku prašinu da je zbog toga ministar vanjskih poslova Njemačke Joachim von Ribbentrop 16. prosinca pisao Paveliću,²⁷⁹ vjerojatno na nagovor Horstenaua jer je za posljednji incident saznao 15. prosinca.²⁸⁰ Osim Ribbentropa za incidente je saznao i šef operacijskog odjela oružanih snaga Alfred Jodl 20. prosinca.²⁸¹ Prvi incident kojega spominje Ribbentrop, doduše niti jedan slučaj ne spominje Luburića osobno, ali je izrazito velika vjerojatnost da se o njemu radi, je slučaj pretraživanja područja između Novske i Dubice od strane UOZ-a gdje se zaustavljajući vlakove i kolone sa stranim vojnicima u službi Wehrmachta sprovode uhićenja i prebacivanje u Jasenovac, a na proteste Nijemaca prijeti se oružjem.²⁸² Čini se da je i sam Luburić pričao o ovome slučaju, gdje navodi da je protuoklopnim topovima rastjerao oklopni vlak iz okolice Jasenovca.²⁸³ Drugi incident se dogodio s 23. na 24. studeni kada su ranjene pripadnike SDK-a odveli iz njemačkog transportera u nepoznatom smjeru.²⁸⁴ Treći incident se dogodio 3. prosinca kada je njemački transporter na putu za Njemačku prevozeći pet ustaških

²⁷⁶ Ličina 1985. 141.

²⁷⁷ Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

²⁷⁸ Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

²⁷⁹ Krizman 1983. 213.

²⁸⁰ Glaise von Horstenau 2013. 492.

²⁸¹ Ibid 499.

²⁸² Krizman 1983. 213.

²⁸³ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Ustaštvo kao državotvorni i protukomunistički ratni čimbenik“, *Drina*, 10.-12./1954, 21.

²⁸⁴ Krizman 1983. 214.

osuđenika zaustavljen od strane ustaša na čelu sa ustaškim poručnikom, koji je odveo dotične ustaše rekavši Nijemcima da će ustaše iz Jasenovca osloboditi sve hrvatske legionare od procesa njemačkoga pravosuđa.²⁸⁵ Četvrti incident i vjerojatno najupečatljiviji dogodio se 7. prosinca i to neposredno pokraj zagrebačkog kolodvora kada je odvedeno trideset i šest pripadnika SDK-a ranjenih u zajedničkim borbama s Nijemcima, te strijeljano.²⁸⁶ Što se tiče ovoga incidenta knjiga koja se bavi Ljotićevim pokretom navodi da je ubijeno trideset devet vojnika, među kojima i Milorad Mojić, te da su imali dozvolu o prolasku kroz Hrvatsku od samoga Pavelića.²⁸⁷ Zanimljivo je imati i verziju događaja od druge strane, to jest od Luburića koji je tijekom druge emigracije pisao pismo Svetomiru Đukiću, te se je prisjećao dotičnoga događaja. Luburić kaže da je bio prisutan na Zagrebačkom kolodvoru i sudjelovao u događajima gdje je između ostaloga i pao sin generala Đukića. Kaže da je pratnja generala Milorada Jonića²⁸⁸ ubila jednoga ustašu, zbog čega su sve Ljotićevce oteli iz ruku Nijemaca kako bi ih odveli na preslušavanje. Pošto nije na tome stalo, već su Nijemci došli da ih oslobode, neki od Ljotićevaca su se pobunili i pri tome ubili još jednoga ustašu. Ustaše su odlučile slomiti pobunu, te je Luburić sa svojim borcima naoružan ganjao četnike i Nijemce po Zagrebu, što je skoro izazvalo sukob velikih razmjera jer navodi kako su došle ustaše, domobrani, mornari, građani, pošto su Nijemci dopremili teško naoružanje kao što su tenkovi, bojna kola i topove.²⁸⁹ Luburić sklon hvalisanju očigledno napuhuje priču, jer je poprilično nevjerojatno da Ribbentrop nije dobio izvješće, kako su se usred Zagreba sukobili skoro svi rodovi vojske NDH i Njemačke vojske. Ovi incidenti nisu negativno utjecali na položaj Luburića u NDH. Štoviše njegov značenje samo je rasla, a sam Horstenau je uvidio koliko mu je mala moć nad Luburićem, što nije čudno pošto je Njemačka bila brod koji tone, te jo je sve manje značila NDH i utjecaj u njoj. Doduše bilo je posljedica prvenstveno nad Kasheem koji se trebao vratiti u Berlin i prepustiti svoje mjesto Hermannu Neubacheru koji je obnašao

²⁸⁵ Ibid 214.

²⁸⁶ Ibid 214.

²⁸⁷ Stefanović, Mladen, Zbor Dimitrija Ljotića : 1934-1945., Beograd, Narodna knjiga, 1984. Str. 306

²⁸⁸ Osim što je pogriješio naziv osobe, namjerno ili slučajno pogriješio je i čin Stefanović, Mladen, Zbor Dimitrija Ljotića : 1934-1945., Beograd, Narodna knjiga, 1984. str. 306

²⁸⁹ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ)“Otvorenom pismu srpskom generalu Svetomiru Djujiću”. (*Drina*, 8-12/1955, 217-232.)

funkciju diplomata i izaslanika ministarstva vanjskih poslova za Balkan.²⁹⁰ Prije nego što se Kasche trebao vratiti morao je izvjestiti Pavelića o incidentu na kolodvoru i prijetnjama koje je Luburić uputio Starkeru, poslaniku Neubachera u NDH. Luburić je poručio Starkeru da će biti ubijen ako ga ponovno vidi na hrvatskom tlu.²⁹¹ Luburić će doživjeti vrhunac kada su se ujedinile Ustaška vojnica i Hrvatsko domobranstvo u Hrvatske oružane snage. On će u proljeće 1945. godine dobiti čin generala.²⁹² Osim njega čin generala će dobiti i Boban, Herenčić, Moškov i Pečnikar.²⁹³ Krajem godine je dobio i zadatak da se zaputi u Sarajevo kako bi sudjelovao u obrani grada.²⁹⁴ Dok će o Luburićevom razdoblju u Sarajevu biti riječi kasnije, bitno je reći da je krajem godine na Ivan planini u blizini Sarajeva Luburić osnovao Hrvatski narodni otpor, organizaciju koja je bila nebitna što se tiče Drugoga svjetskoga rata, ali će se istaknuti u drugoj emigraciji na čelu sa Luburićem.²⁹⁵

²⁹⁰ Glaise von Horstenau 2013. 508.

²⁹¹ Krizman 1983. 215.

²⁹² Tko je tko u NDH 1997. 241.

²⁹³ Tomašević 2010. 480.

²⁹⁴ Ibid 241.

²⁹⁵ Lučić, Ivica, Uzroci rata : Bosna i Hercegovina od 1980. do 1992. godine : [Karađorđevo mit o podjeli BiH], Zagreb : Despot infinitus, Hrvatski institut za povijest, 2013. Str. 153

8. 1945. – Kraj NDH

Granica na Drini bila je važna komponenta NDH-a Luburiću, iako je bio katolik, štoviše praktični vjernik²⁹⁶ smatrao je da se hrvatski narod ne može razdijeliti na muslimane i katolike u Bosni i Hercegovini.²⁹⁷ Zbog toga svoje vrijeme u Sarajevu osim na borbe provodi u „Gradskom podrumu“ s predstavnicima Muslimana i uz njemačke vojnike.²⁹⁸ Jedan od podređenih bio mu je Ivica Frković koji je obnašao dužnost poslanika vlade NDH. Svoj krvav trag Luburić će ostaviti i u Sarajevu gdje je objesiti pedeset i šest osoba na Marijin Dvoru nakon smrti četiri ustaše.²⁹⁹ Kada je bio pozvan natrag u Zagreb imao je nesreću, jer je prilikom slijetanja na izbombardiranu pistu dobio potres mozga i završio je na Rebru.³⁰⁰ Ubrzo su se snage povukle s Ivan planine, iako se on osobno nije slagao s tom odlukom,³⁰¹ te je saznao za nju tek nakon trećeg dana u bolnici od Moškova i Pavelića.³⁰² Nakon što je napustio Sarajevo kao general HOS-a dobiti će zapovjedništvo nad II Ustaškim zborom sa sjedištem u Sisku.³⁰³ Dio pučanstva i snage NDH se sve više povlače prema sjeverozapadu, a vlasti NDH je odlučivala da li se treba povući ili držati liniju. Jedan od onih koji je bio za to da se drži Zvonimirova linija koja je bila na potezu Varaždin – Koprivnica – Sisak- Petrinja – Karlovac³⁰⁴ bio je Luburić. Zbor pod njegovim zapovjedništvom činio je važan dio tog obrambenog sustava, a sam Luburić je branio Petrinju.³⁰⁵ Što se je više bližio kraj NDH, to se

²⁹⁶ Tomašević 2010. 611.

²⁹⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Hrvatskom narodnom otporu 18. lipanj 1953.

²⁹⁸ Ličina 1985. 143.

²⁹⁹ Ibid 143.

³⁰⁰ Jareb 1995. 116.

³⁰¹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Pripadnicima i Prijateljima Otpora 7. studeni 1965.

³⁰² Radelić, Zdenko, Križari : gerila u Hrvatskoj : 1945. - 1950., Zagreb, Hrvatski institut za povijest <etc.>, 2002. God 1965. Br. 1.-2. Str. 155

³⁰³ Tko je tko u NDH 1997. 241.

³⁰⁴ Radelić 2002. 193.

³⁰⁵ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Milanu Brozinčeviću 5. lipanj 1966.

je više Pavelić morao oslanjati na najradikalniji kadar, te je zbog toga Luburić dobivao sve veće položaje i ovlasti. Poslanici četnika Draže Mihajlovića došli su na razgovor s Pavelićem u Zagreb sredinom travnja 1945. godine.³⁰⁶ Vođa poslanika bio je Svetomir Đukić, a pratili su ga Vladimir Predavec, Ranko Brašić, Žika Andrić i Matija Pavac.³⁰⁷ Đukić tvrdi da je to bio slučajan susret njega i Luburića, gdje Đukić predvodio svoju skupinu, a Luburić svoju.³⁰⁸ Luburić tvrdi da je Đukić upravo njega tražio da se dogovore o prolasku ljudstva jer je znao da bez njegova pristanka četnici ne mogu proći dalje. Luburić tvrdi da Đukić želi prikazati taj susret na način koji mu odgovara zbog napete situacije u tadašnjoj imigraciji. Luburić tvrdi da je predvodio komisiju sastavljenu od Đure Grujića, Dragutina Helbicha, te sa punomoći u pregovorima od strane Poglavnika, Nikole Steinfla i Tomislava Sertića, te da dokument postaje u arhivi II Ustaškog Zbora. Daljnje Luburićeve tvrdnje govore kako je bio oduševljen Đukićem kojega i u emigraciji zove prijateljem, te da je častan vojnik koji boreći se za svoju zemlju upao u krivo društvo četnika. Zbog toga ga je pustio i pomogao njegovim ljudima da prođu granicu iako je saznao da je Draža poslao generala Andrića da bi uz pomoć Nijemaca prebacio Pavla Đurišića i njegove četnike u Istru gdje su se trebali naći s njemačkim generalom Globatschnikom kako bi uz pomoć zapada mogli krenuti i obnoviti Jugoslaviju sa kraljem Petrom na čelu.³⁰⁹ Luburić je htio da mu se ljudi pod zapovjedništvom Đukića pridruže, kao što su mu se pridružili Albanska legija „Skenderberg“, pojedini vojnici iz njemačkih postrojbi, Mađarska legija „Hungaria“, Crnogorci odani Sekuli Drljeviću. O istome će razgovarati sa : Slovenskim domobranstvom generala Leona Rupnika, to jest njegovim predstavnicima njegovim sinom i biskupom Georgijem Rožmanovim, SDK-om Dimitrija Ljotića, VMRO-om Vanče Mihajlova i Albanskim šefom balista Fašhredija.³¹⁰ Kao i uvijek

³⁰⁶ Tomašević, Jozo, Četnici u Drugom svjetskom ratu : 1941-1945., Zagreb, Liber, 1979. Tomašević doduše ne navodi Luburića kao osobu s Đukićem, nego Pavelića i to 17. i 22. travnja

³⁰⁷ Fikreta Jelić-Butić, Četnici u Hrvatskoj : 1941-1945., Zagreb, Globus, 1986.

³⁰⁸ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ)“Otvorenom pismu srpskom generalu Svetomiru Djujiću”. (*Drina*, 8-12/1955, 217-232.

³⁰⁹ Ibid Dokaz kojima bi Luburić povezo Andrića i Nijemce pod zapovjedništvom Odila Globocnika koji su na slovenskom teritoriju okupljali srpske snage Luburić nije prezentirao. Osim toga Pavle Đurišić se tada već odvojio od Draže Mihajlovića i nije više primao naredbe od njega.

³¹⁰ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Veza sa susjedima“, *Drina*, 1.-2./1965, 159.-160.. Ovakve Luburićeve tvrdnje čini se da su naknadna konstrukcija kako bi se pokazao u što boljem svijetlu. Nema dokaza da bi se Nijemci, to jest njihove jedinice podredile Luburiću. „Skenderberg“ je tako bio pod zapovjedništvom

Luburić ima više područja djelovanja, te je ono po čemu je najpoznatiji morao što je moguće više sakriti. Zbog toga je Luburić naredio da se sruše i spale dokazi u Jasenovcu, iako je do tada bio već dobro izbombardiran.³¹¹ Zbog toga su posljednji logoraši krenuli u proboj, ali ih u tome uspijeva tek stotinjak, što je rezultiralo krajnjom bilancom prema nepotpunim brojkama Javne ustanove Spomen-područja Jasenovac od 3881 osobe je umrla u Jasenovcu i Staroj Gradišci tijekom 1945. godine.³¹² Za 1030 osoba se ne zna kada su izgubile živote, te prema nepotpunim podacima Javne ustanove Spomen-područja Jasenovac sveukupno je stradalo 83 145 osoba, od toga 39 570, 23 474 su žene, a stravična brojka od 20 101 dijete govori o razmjerima zločina.³¹³ Osim uklanjanja dokaza navodno je Luburić uklanjao i osobe koje su previše znale, kao na primjer Konrada Klassera.³¹⁴ Snage NDH su se sukobile sa četnicima koji su se zaputili prema zapadu predvođeni Pavlom Đurišićem, gdje su nakon teških borbi snage NDH-a nadmoćno odnijele pobjedu kod Lijevča polja. Luburić tvrdi da je sudjelovao u toj pobjedi.³¹⁵ Donesena je odluka da se napusti zemlja i krene prema saveznicima. Osim Luburića protiv toga su bili i Rafael Boban i Franjo Sudar, ali pošto je

SS-a. Prethodno navedeni Gestapo je jedna od najstrašnijih i najmoćnijih tajnih policija toga vremena. Zašto bi se njemački vojnici podredili vojsci NDH, kada već imaju svoju, i to puno moćniju vojsku. Nigdje nisam našao podatak što bi to bila mađarska legija „Hungaria“, te ako je i bilo Mađara pod Luburićevim zapovjedništvom teško da je to bio imalo značajan broj. Što se tiče Crnogoraca koji su bili odani prijatelju Ante Pavelića Sekuli Drljeviću, to je bio manji broj četnika koji su se odvojili od Đurišića kada je probao pobjeći na sjeverozapad. (Tomašević 2010. 868.) Što se tiče Đukića i Rupnika čini se da Luburić govori istinu da je bilo razgovora, ali da oni nisu urodili plodom. (Tomašević 2010. 863.) Ivan (Vanča) Mihajlov je bio čitav rat gost Pavelića u Zagrebu, ali je u tome trenutku bio potpuno marginalna ličnost. (Tomašević 2010. 177.) Nigdje nisam našao podatka tko bi bio Fašhredija, da li je to zabuna ili čista izmišljotina teško mi je reći. Što se tiče SDK-a već sam spomenuo da su imali dopuštenje da prođu kroz NDH kad ih je Luburić likvidirao, tako da nije za očekivati da su poslije toga vodili ikakve razgovore, a i ako jesu nisu imale nikakvoga ploda. (Tomašević 2010. 863.)

³¹¹ Mataušić 2003. 88.

³¹² <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=6284>

³¹³ <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=6284>

³¹⁴ Ličina 1985. 145

³¹⁵ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Hrvatskom narodnom otporu datum nepoznat Mile Boban navodi početak 1956. godine

donesena odluka krenuli su izvršavati zapovjedi.³¹⁶ Luburić tvrdi da je bilo i onih koji su ga savjetovali drukčije, Boban da umjesto toga krene odmah u šume, Moškov da ruši vladu, a ministar pravosuđa i bogoštovlja Pave Canki da preuzme vlast.³¹⁷ Premda je htio braniti Zagreb jedan je od vođa povlačenja,³¹⁸ kaže da je II. Ustaški zbor bio zalaznica kako bi mogao izvući stajaće i rezervne trupe.³¹⁹ Luburić je prilikom povlačenja vodio teške borbe s partizanima u čemu mu je pomagao i Boban.³²⁰ Pošto je zapovjedništvo nad oružanim snagama NDH sve do 6. to jest 7. svibnja imao njemački general Alexander Lohr, postavlja se pitanje zašto su vlasti NDH, i Luburić kao general HOS-a, tijekom prošlih mjeseci pomagali Nijemcima prilikom povlačenja.³²¹ Luburić kaže da, iako su se znali sukobljavati ipak su im bili saveznici, pomogli su stvoriti i priznali su NDH-a, te su zajedno vodili borbe protiv komunista zbog čega je veliki broj njemačkih vojnika platilo životom.³²² Nakon što je veliki broj ljudi došao do Austrije u potrazi za spasom kod zapadnih Saveznika većina se naoružanih vojnika predala, a zbog političkih igara svi su prepušteni Titovim partizanima koji su željni osвете, nad krivim i nedužnim proveli razno razne zločine i tjerali ljude na duge marševe, koji su danas poznati kao Križni put.

³¹⁶ Radelić 2002. 193.

³¹⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Uredništvo i uprava Madrid 13. lipanj 1964.

³¹⁸ Tko je tko u NDH 1997. 241.

³¹⁹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Anti Kršiniću 27. lipanj. 1954.

³²⁰ Goldstein 2007. 421.

³²¹ Tko je tko u NDH 1997. 242.

³²² General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Ustaštvo kao državotvorni i protukomunistički ratni čimbenik“, *Drina*, 10.-12./1954, 22.

9. Križari

Posljednja Pavelićeva zapovijed kao Poglavnika NDH je imenovanje Luburića zapovjednikom oružanih snaga NDH u noći s 7. na 8. svibanj 1945. godine.³²³ Premda je Luburić dobio najvažniji položaj do tada, na njemu će ostati jako kratko zato što je nakon predaje kod Bleiburga odlučio otići u gerilu sa svakim tko je htio, jer je smatrao da je ispunio svoju dužnost koja mu je zadana, ali se nije htio predati.³²⁴ Zbog toga je promijenio svoje dokumente sa mrtvim ustašom koji je bio neprepoznatljiv oko Zagreba³²⁵ ili Celja³²⁶ zbog toga što je htio da vlasti misle da je mrtav, te da ne traže osobu koja je sinonim za teror u NDH-a. Zanimljivo je da je vjerojatno najveći neprijatelj Luburića u NDH Horstenau dobio vijest o tome da je Luburić umro. Doduše mislio je da su ga objesili, te je smatrao da je to trebalo izvršiti četiri godine ranije.³²⁷ Križari su pokret otpora u novoj Jugoslaviji većinom sastavljen od bivših ustaša, koji se odlučuju na aktivnu borbu.³²⁸ Luburić je vjerovao da će se ostvariti rat između Zapadnih saveznika i komunista predvođenih SSSR-om.³²⁹ Sredinom 1945. godine počele su se širiti glasine u Italiji i Austriji o tome kako se skupljaju jake snage predvođene prvenstveno Luburićem u borbi protiv novoga poretka.³³⁰ Pavelić je bio upoznat s time da je Luburić otišao natrag i čini se da je i očekivao da bi upravo on mogao voditi otpor,³³¹ što je u jednu ruku naivno jer teško da bi saveznici olako prihvatili osobu s Luburićevim pedigreom. S druge strane je potpuno razumljivo jer se Luburić iskazao kao osoba od najvećeg povjerenja, fanatičan borac i organizator užasnih zločina. Zbog spomenutoga Ante Vrban, Erik Lisak, Ivo Hećimović i Ante Moškov dobili su zadatak da

³²³ Tko je tko u NDH 1997. 242.

³²⁴ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) pripadnicima i prijateljima Otpora 7. studeni 1965.

³²⁵ Tko je tko u NDH 1997. 242.

³²⁶ Ličina 1985. 148.

³²⁷ Glaise von Horstenau 2013. 553.

³²⁸ Radelić 2002.

³²⁹ Tomašević 2010. 846.

³³⁰ Radelić 2002.83.

³³¹ Ibid 84.

pokušaju naći Luburića i Bobana te ostvare s njima vezu, u čemu niti jedan od njih nije imao uspjeha.³³² Štoviše zadatak je krenuo po zlu kada je Erik Lisak odlučio zatražiti pomoć od Stepinca. Iako nisu razgovarali, te je Stepinac odlučio da ga se više ne prima, zato što bi crkva mogla imati problema, manje oprezan je bio tajnik nadbiskupa Stepinca Ivan Šalić koji je razgovarao s Lisakom. To je OZN-i bio dovoljno jak razlog zbog kojega bi mogli tvrditi da je vodstvo križara na Kaptolu, te im prepisati zločine koje nisu učinili.³³³ Što se tiče samoga Luburićevog ratnoga puta u križarima teško je točno reći gdje je sve bio i što je sve radio. Ipak čini se da je velika vjerojatnost da je bio zajedno s Rafaelom Bobanom, s kojim je najvjerojatnije krenuo prema domovini nakon predaje kod Bleiburga.³³⁴ Isto tako velika je vjerojatnost da je bio kod Bilogore, što tvrdi Ivan Bogovec, križar koji je pao u ruke OZN-i, te im je ispričao da je Luburić došao s pedeset i pet ustaša i donio je nekoliko pušaka i radio stanicu, a potom se zaputio na Frušku goru.³³⁵ Da ta informacija ima jačine je i tvrdnja Luburića da je tijekom rujna zarobio ruskoga majora na putu do Zagreba.³³⁶ Prema OZN-im izvještajima, tijekom 1945. i 1946. godine Luburić djeluje na području oko Iloka, Vukovara, Slavonije i Kutine, navodno i na Velebitu, ali je vjerojatnije da je bio u Slavoniji kada je ranjen u nogu zbog čega je morao prijeći mađarsku - hrvatsku granicu, pri čemu mu je pomogao Boban koji ga je nosi on leđima.³³⁷ Pojavljuje se priča da je napao logor u Gradišci, ali Zdenko Radelić tvrdi da u svojim istraživanjima nije našao ništa što bi to pokrijepilo.³³⁸ Postoje više verzija kada je Luburić napustio križare i otišao na zapad, ali najvjerojatnije je njegova tvrdnja da je to bilo tijekom 1947. godine, kada je uvidio da im zapad neće pomoći, a on sam nije od prevelike koristi zbog ozljede.³³⁹ Luburić očigledno nije bio uvjeren u

³³² Ibid 83.

³³³ Ibid 87.

³³⁴ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Anti Kršiniću 27. lipanj. 1954.

³³⁵ Ličina 1985. 149.

³³⁶ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ), „Geopolitički položaj Hrvatske“, *Drina*, 10.-12./1961, 49.-50. Priča više zvuči kao alegorija nego stvaran događaj, osim što je Luburić poprilično nepouzdan izvor, tema o kojoj piše je ne mogućnost suradnje Hrvatske i Rusije.

³³⁷ Radelić 2002. 85.

³³⁸ Ibid 86.

³³⁹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Anti Kršiniću 27. lipanj. 1954.

[Type text]

moćnost pobjede zato jer je opominjao na buduće akcije onih koji su se htjeli vratiti.³⁴⁰ Doduše to je moglo biti naknadno mišljenje zbog neuspjeha Akcije 10. travanj, gdje su sredinom 1947. godine, do 1948. godine ustaše predvođene Božidarom Kavranom iz zapadnih zemalja pokušale povratkom ojačati križare, ali je to rezultiralo klopama i uhićenima od strane OZN-e. U svakom slučaju Luburić je nakon neuspjeha s križarima krenuo prema zapadu, čime je Luburićev ratni put bio završena stvar. Iza sebe je ostavio neizbrisiv trag zločina.

³⁴⁰ Ibid

10. Druga emigracija i sukob s Pavelićem

Nakon više od šest godina borbi, Luburić se je zaputio prema zapadu. Sve do rujna 1948. godine liječio je rane zadobivene u sukobima skrivajući se pod imenom Maximilian Soldo, što je očigledno verzija njegovoga nadimka i rodno prezime njegove majke.³⁴¹ U listopadu prelazi u Španjolsku kao franjevac, da bi jedno vrijeme biti smješten u logor Karabanchel u Madridu, pošto nije imao isprava nitko ga nije mogao prepoznati, sve dok to nije napravio fra Branko Marić zbog čega je pušten.³⁴² Navodno mu je osim Marić pomogao mu je i prijatelj bivši komandant „Plave divizije“, zbog čega će moći nakon izlaska iz zatvora naučiti španjolski, slobodno živjeti u Beniganimu i završiti vojnu akademiju.³⁴³ Premda se činilo kao da je njegovo aktivno djelovanje u Ustaškom pokretu završilo, ponovno postaje aktivan 1951. godine počevši izdavati časopis „Drina“,³⁴⁴ do tada kaže da je napisao dvije knjige „Ratne uspomene“ i „Povijest hrvatskog rata 1941. – 1945“.³⁴⁵ U početku izdavanja „Drine“ je bio poprilično skroman časopis gdje se većinom hvalilo visoke dužnosnike i borce koji su odani ideji NDH-a,³⁴⁶ zagovarala ideja Hrvatske države s Poglavnikom na čelu,³⁴⁷ zajedništvo muslimana i katolika,³⁴⁸ čak i pravoslavaca,³⁴⁹ te pomaganje stradalim vojnicima.³⁵⁰ Kakav je stav „Drina“ iz 1951. godine imala lako se vidi pošto je božićni prilog bio prijepis načela hrvatskog ustaškog pokreta.³⁵¹ Iste godine vjerojatno na radost Luburića doživio je posjet od

³⁴¹ Tko je tko u NDH 1997. 242.

³⁴² Stjepan CRNIČKI, „Život i rad Vjekoslava Luburića“, *Drina* (1989.), 9.

³⁴³ Ličina 1985. 154.

³⁴⁴ Moram napomenuti da mnogi od primjeraka „Drina“ nisu dostupni u Hrvatskoj.

³⁴⁵ Jareb 1995. 95.

³⁴⁶ General Drinjanin (Vjekoslav Luburić) „Naš ministar“ *Drina* 2., 1951. 3.

³⁴⁷ Pukovnik Pušić „naša prisega *Drina* 9., 1951., 11.

³⁴⁸ Džafer Kulenović „Starještvu hrv. Kat. I musl. Zajednice u Nurenbergu“ *Drina* 3., 1951., 7.

³⁴⁹ General Drinjanin (Vjekoslav Luburić) „Svim pripadnicima Hrvatskih oružanih snaga katoličke i hrvatsko pravoslavne vjeroispovjesti“ *Drina* 9., 1951., 1. Tu se prvenstveno misli na oružane snage, ne na civile, a i pitanje je koliko je iskrena i ta poruka.

³⁵⁰ General Drinjanin (Vjekoslav Luburić) „Stare rane i nova godina“ *Drina* 9., 1951., 17.

³⁵¹ *Drina* 9., 1951., 20.-22.

Dominika Mandića, zaštitnik iz školskih dana.³⁵² Da se Pavelićevo stajalište prema Luburiću nije promijenio, najbolje se vidi kada je prilikom reorganiziranja ustaša Pavelić odlučio podijeliti Europu na pet vojnih područja, a zapovjednik V. zbora je bio Luburić.³⁵³ Iako više simbolička nego stvarna podjela pokazuje da je Pavelić i dalje računao na svoga bliskoga suradnika. 1952. godine „Drina“ je dobila poboljšan izgled, iako su teme većinom iste kao i prošle godine, te pišu za nju osobe kao i prošle godine, kao na primjer Pavelić ili dr. Džafer Kulenović.³⁵⁴ Novost je nova rubrika gdje poraženi vojnici iz prošloga rata pišu o svojim doživljajima,³⁵⁵ za što se Luburić osobno zalagao i agitirao,³⁵⁶ s posebnim naglaskom na temu Bleiburg.³⁵⁷ Luburić pokušava stvoriti i „Krug prijatelja Drine“ tvrdeći da bi se tako lakše skupio novac za izdavanje „Drine“, jer je besplatna i daje je svakom tko je zainteresiran, što uzrokuje dugovanja.³⁵⁸ Svake godine „Drine“ se sve više nadograđuju, te osim spomenutih stvari koje hvale i kojima se bavi³⁵⁹ donosi cijeli niz novih tema. „Drina“ će se nazivati vjestnik Hrvatskih oružanih snaga, te će pisati o stvarima kao što su filozofija ratovanja,³⁶⁰ novo oružje,³⁶¹ borbe iz Drugog svjetskog rata.³⁶² Antikomunistički stav „Drine“ se lako uoči, te zbog takvoga stava hvaliti će ljude koji ga isto tako imaju kao na primjer Richarda Nixona.³⁶³ Luburić u časopisu „Drina“ će zazivati borbu protiv onoga što on naziva srbokomunizam, braniti će se od optužbi i tvrdit će da pričaju laži o njemu.³⁶⁴ „Drina“ će isto

³⁵² Hudelist, Darko, Tuđman : biografija, Zagreb, Profil intercional, 2004. str. 623

³⁵³ Ličina 1985. 154. – 155.

³⁵⁴ Drina 3.-4., 1952.

³⁵⁵ Drina 3.-4., 1952., 15.

³⁵⁶ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Dani Joliću 22. listopada 1952.

³⁵⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Dani Joliću 10. studenog 1952.

³⁵⁸ Ibid

³⁵⁹ Drina 11.-12. 1953. Moram napomenuti da se iza mnogih imena koja potpisuju tekst krije Luburić, najčešće se predstavlja kao general Drinjanin.

³⁶⁰ Vladimir Sečky „Fragmenti iz strategije“ Drina 11.-12., 1953., 40.-44.

³⁶¹ „Čovjek i znanost u službi rata“ Drina 11.-12., 1953., 57.-61.

³⁶² Vjekoslav vitez Luburić „Posljedice psihološkog rata“, *Drina*, 11.-12./1953, 97. Osim što se pisalo o borbama širila se i propaganda kako bi se pripadnike NDH-a učinilo što boljima, a neprijatelja što gorim, a sam Luburić je pokušao izmijeniti povijest sa mnogim tekstovima.

³⁶³ Kroničar „Prilog povijesti hrvatske emigracije“ Drina 11.-12. 1953. 14.-16.

³⁶⁴ Vjekoslav vitez Luburić „Posljedice psihološkog rata“, *Drina*, 11.-12./1953., 95.-97.

tako hvaliti organizacije koje se borbe protiv komunizma, prvenstveno „Antiboljševički blok naroda“, gdje je Luburić sa svojim istomišljenicima bio učlanjen.³⁶⁵ Sličnu retoriku će imati i u svojim pismima, gdje će hvaliti Eisenhowera kao novu snagu u borbi protiv komunizma,³⁶⁶ smatrati da rat samo što nije počeo, te ističući pitanje Trsta.³⁶⁷ Tako će i isticati da su Hrvati najfanatičniji borci protiv komunizma, te da bi svijet trebalo upoznati s time kako bi dobili naklonost i šansu da maknu srbokomunizam u globalnoj borbi protiv komunizma.³⁶⁸ Što se tiče „Drine“ kaže da je izašla iz duga, te sprema posebna izdanja za Antunovo i proslave 10. travnja, pozivajući da se Hrvate da se ne dijele tko je katolik, musliman, čak i pravoslavac, kao ni tko je Ustaša, Domobran, općenito koji je rod vojske,³⁶⁹ te ustraje na borbi protiv srbokomunizma gdje prirodne saveznike vidi Bugare i Makedonce, ali općenito sa svakim tko je spreman ukazujući na ABN gdje ima predstavnika.³⁷⁰ Zbog ABN-a će se izravno sukobiti s Branimirom Jelićem vođom „Hrvatskog narodnog odbora“ koji je govorio na sastanku ABN-a da su Luburićevci fašisti i nacisti, a ustaše općenito naziva jednakima partizanima i četnicima u memorandumu poslanom UN-u.³⁷¹ Da su nekadašnji prijatelji trenutni mrski neprijatelji Dido Kvaternik i Luburić pokazuje koliko Kvaternik negativno piše o Luburiću, te pokušavajući maknuti krivnju sa sebe napada Luburića i Pavelića zbog pokolja tijekom NDH.³⁷² Osim političkog djelovanja Luburić će biti aktivan i na privatnom planu zato što će se zaručiti 13. lipnja, a pet mjeseci kasnije 19. studenog oženiti za Isabel Hernaiz u crkvi Nuestra Senora de Begofia smještene u Bilbao.³⁷³ Ona je bila iz ugledne Baskijske obitelji,

³⁶⁵ Kroničar „Prilog poviesti hrvatske emigracije“ Drina 11.-12. 1953. 20.-22.

³⁶⁶ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Okružno pismo povjerenicima u Kanadi 14. veljača 1953

³⁶⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Okružno pismo svim povjerenicima, suradnicima i čitateljima „Drine“ 20. ožujak 1953.

³⁶⁸ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) hrvatskom narodnom odboru 18. lipanj 1953.

³⁶⁹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Okružno pismo svim povjerenicima, suradnicima i čitateljima „Drine“ 20. ožujak 1953.

³⁷⁰ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) hrvatskom narodnom odboru 18. lipanj 1953.

³⁷¹ Ibid

³⁷² Kvaternik, Eugen Dido, Sjećanja i zapažanja : 1925 - 1945 : prilozi za hrvatsku povijest, Zagreb, Naklada "Starčević", 1995. str. 65

³⁷³ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Uredu tajnika Hrvatskog narodnog odbora 3. kolovoz 1954. Mile Boban Otporaš navodi ove podatke

dužnosnica falangi, a ceremoniju će obaviti fra Branko Marić gdje će Luburić biti odjeven u ustašku uniformu koju je donio zajedno s oružjem, odlikovanjima, revolverom i ustaškim „rodama“. Službeno ime u Španjolskoj mu je bilo Roberto Campos Caballer, navodi da ima moćne prijatelje u Španjolskoj, da li se samo pravi važan, ili je to razlog zašto živi tako lagodan život, teško je bez dodatnih istraživanja reći.³⁷⁴ 1954. godine izašla je do tada najopširnija „Drina“, a bila je posebna jer je bila u čast proslavi 10. travnja, brojeći oko tristo stranica sa prikazima raznih proslava u emigraciji, što jasno pokazuje kakav je odnos Luburića i „Drine“ bio u tome trenutku prema ostavštini NDH-a.³⁷⁵ Osim brojnih proslava većinom se bave istim temama kao i prijašnje godine, ali ima i malo više fokusa na hrvatsku stariju povijest, to jest doba narodnih vladara, ali čak se i tu vidi stav autora teksta prema Srbima.³⁷⁶ U pisma koje Luburić šalje svojim suradnicima vidi se što Luburić smatra pravilnim načinom borbe u novo nastalim situacijama. Normalno glavni protivnici su mu Tito, Jugoslavija i komunizam, a glavni cilj borbe NDH. Kaže da se moraju osloniti na SAD, jer su oni glavni predvodnik borbe protiv komunizma iako u ovom trenutku stanovništvo SAD nije spremno za radikalnu borbu jer predobro žive da bi sve stavili sve na kocku zbog čega vidi da bi se mogao stvoriti suživot.³⁷⁷ Iako spominje i to da će se na kraj sve odlučiti između partizana, ustaša i četnika smatra da trebaju biti jaki i spremni za borbu jer nikada se ne zna kada bi mogao izbiti sukob.³⁷⁸ Zbog toga moraju biti jaki jer SAD pomaže Titu samo zato što imaju koristi i jer je jak, a Luburić smatra da će njih samo sažalijevati ako ništa ne rade, zbog toga i izdaje „Drine“ jer prema njemu ona čini tu borbu jačom.³⁷⁹ Na optužbe o djelovanju tijekom rata tvrdi da su sve to govorili i Francu i njegovim generalima dok nisu pobijedili,³⁸⁰ a napominje da bivši neprijatelji SAD-a Japan, Njemačka, Španjolska su danas

³⁷⁴ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Uredu tajnika Hrvatskog narodnog odbora 5. prosinac 1953. Mile Boban Otporaš navodi da mu je to službeno ime u Španjolskoj, a i sam Luburić traži da mu se pošta šalje na to ime.

³⁷⁵ „Drina“ 3.-5. 1954.

³⁷⁶ Izbjeglica ispod srpskog noža „Kralj Tomislav“ Drina 1.-2., 1954., 41.-44.

³⁷⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Uredu tajnika Hrvatskog narodnog odbora 27. lipanj 1954.

³⁷⁸ Ibid

³⁷⁹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Uredu tajnika Hrvatskog narodnog odbora 3. kolovoz 1954.

³⁸⁰ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Uredu tajnika Hrvatskog narodnog odbora 27. lipanj 1954.

saveznici, te da se zbog toga borba mora nastaviti.³⁸¹ Da se i dalje smatra Ustašom najbolje se vidi po tome što je izradio medaljone za dvadeset i pet godina vjernosti Ustaškom pokretu, koje je odlučio dati zaslužnima, s kojima i dalje ima kontakta po cijelom svijetu.³⁸² Napominje da je Španjolka jedna od prijateljskih prema NDH-a, te tu radi na malom gospodarstvu, ali upozorava da ljudi ne dolaze bez dokumentacije jer vlasti sumnjičave, te stavljaju ljude u zatvore ili ih deportiraju.³⁸³ Razne grupacije raseljene emigracije su izrazito neprijateljske jedna prema drugoj, što će se početi primjećivati i između Pavelića koji živi u Argentini i Luburića koji je u Španjolskoj. Tako je sve glasnjiji protiv časopisa „Izbor“ zbog toga što pripremaju teren za susret Pavelića i Stojadinovića, što i dalje ne čini ne premostivu prepreku u njihovim odnosima, ali munjevito napreduje upravo prema tome.³⁸⁴ Upravo će se 1955. godine dogoditi sukob na relaciji Pavelić – Luburić zbog više stvari, ali definitivno je glavni razlog bio sporazum između Pavelića i Stojadinovića prema kojem bi trebali raditi na rušenju Jugoslavije i podjelu iste. Dio koji će najviše zasmetati Luburiću je taj da se pola Bosne i Dubrovnik dade Srbiji, što je njemu bila ne pojmjljiva ideja zbog toga što je smatra da su Hrvati katolici i muslimani, a granica je Drina.³⁸⁵ Sukob je utjecaja imao i na časopis „Drina“ tijekom 1955. godine.³⁸⁶ Formula je bila većinom ista, ali u člancima kao što je otvoreno pismo generalu Svetomiru Djujiću nazirao se sukob između Pavelića i Luburića.³⁸⁷ Što se tiče pisama neprijatelj je i dalje bio komunizam, Tito i Jugoslavija, ali Luburić će sve manje raditi razlike između komunizma u pojedinim slučajevima, prvenstveno misleći na Jugoslaviju i Rusiju.³⁸⁸ Vjerojatno je iznio takvo mišljenje vidjevši zatopljivanje odnosa Moskve i Beograda što je i rezultiralo posjetom glavnoga tajnika centralnog komiteta komunističke partije Sovjetskog saveza predsjedniku Titu. Tako Luburić tvrdi da Rusija nikada nije i neće biti prijatelj Hrvata, što potkrepljuje svojim interpretacijama nekih

³⁸¹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Danijelu 21. kolovoz 1954.

³⁸² Očigledno ovakav potez ima jaki psihološki utjecaj na osobe kojima se obraća kao prvoborac koji se navodno uključio u pokret od samoga početka.

³⁸³ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Okružno pismo 25. siječanj 1954.

³⁸⁴ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Ured glavnog tajnika 3. kolovoz 1954.

³⁸⁵ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ)“Otvorenom pismu srpskom generalu Svetomiru Djujiću”. (*Drina*, 8-12/1955, 217-232.)

³⁸⁶ *Drina* 1.-3., 1955., i *Drina* 4.-7., 1955.

³⁸⁷ General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ)“Otvorenom pismu srpskom generalu Svetomiru Djujiću”. (*Drina*, 8-12/1955, 217-232.)

³⁸⁸ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Uredu tajnika Hrvatskog narodnog odbora 20. siječanj 1955.

povijesnih epizoda.³⁸⁹ Nije ostao dužan niti hrvatskim komunistima za koje tvrdi da služe srpskoj i jugoslavenskoj državnoj misli, koja po njemu srbijanizira Kordun, Bosnu i Srijem, ali da hrvatski narod u suštini ne želi komunizam, te je upravo zbog toga Hebrang ubijen, jer je navodno to uvidio pa je zahtijevao Bosnu i Srijem. Luburić tvrdi da je komunistima Hrvatska taktika, a njemu cilj.³⁹⁰ Zbog toga se mora boriti protiv komunizma, te on kaže na tri načina, prvi upoznati i suzbiti komunizam, drugi pomažući vlastima države gdje su se izbjegli Hrvati našli u borbi protiv komunista, te treći da se organiziraju u antikomunističke organizacije, što je zapravo ono što Luburić radi, te čak navodi da su mu Španjolske vlasti ponudile mjesto savjetnika jer se Franko navodno priprema za rat.³⁹¹ Općenito smatra da će Jugoslavija propasti jer smatra da se iz Beograda vuku svi konci, navodi da se tako prekinula gradnja pruge Beograd – Bar jer će se Crna Gora kad tad odvojiti, a nakon smrti Tita Hrvati i Makedonci ustati, te napominje da su svi Hrvati izdajice ako su za davanje Bosne sa Sarajevom Srbiji.³⁹² Ovo je indirektan napad na Pavelića, a sam sukob osim spomenutih stvari se je još više zaoštrio zbog stanja u Argentini gdje je između ostaloga predsjednik Peron bio u sukobu s Crkvom, što je jedan od razloga zašto je pao s vlasti. Osim što je Luburić bio vjernik, iako je malo toga radio što bi nalagala vjera, bio je izrazito klerikalan, tako da najžešće osuđuje napade na Crkvu, te tvrdi da su to jugoslavenske laži jer Hrvati to ne bi napravili i da bi se trebalo obratiti novome predsjedniku generalu Eduardu Lonardiju kako bi se zaštitilo Hrvate i Pavelića.³⁹³ Iako je i dalje vidio Pavelića kao vođu Luburić je smatrao da izdajice okružuju Pavelića, te je Luburić odlučio vratiti odlikovanja, časti i položaje.³⁹⁴ 1956. godine sukob se je prenio i na „Drinu“, gdje se napadaju Pavelićevi suradnici i piše se o nastaloj situaciji i što bi bilo poželjno dalje napraviti.³⁹⁵ Iza kulisa stanje je još žešće, iako se i dalje ističe odanost Paveliću i Ustaškom pokretu. HNO, Luburić i njegovi suradnici se napadaju sa svih strana. Luburića prozivaju da je koljač, da je za sve on kriv, a njegove

³⁸⁹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Okružno pismo 20. siječanj 1955.

³⁹⁰ Ibid

³⁹¹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Anti Kršiniću 15. travanj 1955. Već sam rekao da Luburić tvrdi da ima prijatelje u Španjolskoj, teško je reći da li je ova informacija istinita, ali treba biti jako skeptičan prema njoj jer već sam istaknuo Luburićevu sklonost hvalisanju i netočnim konstrukcijama.

³⁹² General Drinjanin (Vjekoslav LUBURIĆ)“Otvorenom pismu srpskom generalu Svetomiru Djujiću”. (*Drina*, 8-12/1955, 217-232.)

³⁹³ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Okružno pismo 20. listopad 1955.

³⁹⁴ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Danijelu Joliću 17. prosinac 1955.

³⁹⁵ Hrvatski narodni otpor „Hrvatskoj emigraciji“ *Drina* 1.-3., 1956. 1.-88.

suradnike prvenstveno Srećka Rovera da je kriv za neuspjeh Akcije 10. travanj. Luburić odgovara da gdje su oni svi bili kada je vodio vojske i dobivao odličja.³⁹⁶ Što se tiče Srećka Rovera traži sud da mu dokažu krivnju oni koji ga prozivaju,³⁹⁷ te čak napada i Pavelića da nije sposoban ih vratiti u domovinu u kojoj većina nije bila više od deset godina.³⁹⁸ Ipak Luburić je odlučio povući se jer je očigledno i dalje imao jako visoko mišljenje o Paveliću koji je po njemu stvorio hrvatsku državu, što će rezultirati nestankom Luburića sa emigracijske političke scene na četiri godine, a samim time i svi njegovi pokreti, prvenstveno tu mislim na stvari vezane za „Drinu“ će prestati funkcionirati. Tijekom godina rodila su mu se dva sina i dvije kćeri, 1955. godine sin Domagoj, 1956. godine kćer Drina, 1957. godine ponovo sin Vjeko i 1958. godine opet kći Marica.³⁹⁹

³⁹⁶ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Okružno pismo Hrvatskom narodnom odboru 27. lipanj 1956.

³⁹⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Hrvatskom narodnom odboru stožer „V“ 22. veljača 1956.

³⁹⁸ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) braći u Kanadi 16. kolovoz 1956.

³⁹⁹ Podatke navodi Mile Boban Otporaš.

11. Povratak na scenu, nove ideje i kraj puta

Nakon što je na Pavelića izvršen atentat 1957. godine ubrzo se je preselio u Španjolsku, ali nije dugo živo jer je 1959. godine preminuo. Smrt Pavelića je napravila veliki vakuum moći kako u Hrvatskom oslobodilačkom pokretu, organizaciji koju je vodio, tako i općenito u emigraciji pošto je njegova organizacija privlačila znatan broj članova. Upravo je smrt Pavelića omogućila povratak Luburića na scenu, čini se da je pri tome kumovalo i to što on sa svojim suradnicima nije mogao na sprovod. Luburić koji je dobar dio života proveo prateći Pavelića je to poprimio prilično teško te će, nakon što se vrati na političku scenu, komentirati „kako smo radili, tako smo svršili, kako se živjelo, tako se i umrlo. Povijest će nas stjerati na stupanj balkanskih konspiratora ... No ne tužim se, jer sam i ja stvarao idole i skidao u ime povijesti glave, koje nisu usvajale te idole. Sada je idol pao jer je on bio stvoren od blata ...“⁴⁰⁰. HNO je navodno organiziran na sastanku u Madridu od 4. do 6. siječnja,⁴⁰¹ doduše smatram kako je sastanak više imao veze sa sprovodom Pavelića nego sa obnovom HNO-a, iako razočarani što nisu mogli prisustovati sprovodu lako je moguće da se razradio plan obnove HNO-a. Luburić tvrdi da je odlučio izaći iz anonimnosti kada je pročitao članka Tomislava Mesića objavljenog u „Glasu Domovine“ gdje je Mesić konstatirao da su svi krivi za neuspjeh, zbog razloga koje navodi. Luburiću tvrdi da mu je taj govor dao novu snagu jer je bilo počinjenih grijeha, i oni koji se danas prave da nisu znali kao da su pali s Mjeseca, i upravo zbog tih zločina se mora pogledati u ogledalo i priznati što se radilo. Luburić doduše ne priznaje da su svi krivi, prema njemu stari koji su vodili rat su krivi, ne mladi koji su nova snaga borbe u oslobođenju Hrvatske. Zbog toga ne želi da se nakon smrti Pavelića svojata naslov Poglavnika, jer to ne može i neće upaliti, treba se uzdići novi Poglavnik. Što se tiče staroga Poglavnika njemu treba suditi povijesti od onoga pozitivnoga za stvaranje države, do negativnoga zločina i Bleiburga, i pratiti njegova djela, ali raditi za budućnost bez da mladi imaju teško breme ustaške hipoteke.⁴⁰² Sličnu poruku je Luburić imao i u novinama „Nova Hrvatska“, gdje je tvrdio da u borbi za Hrvatsku ima mjesto za svakoga Hrvata, bez obzira na

⁴⁰⁰ Ličina 1985. 109.

⁴⁰¹ Lučić 2013. 153.

⁴⁰² Pismo Vjekoslava Luburića «Glasu Domovine», Toronto, srpanj 1960.

sklonost režimu ili ideologiji.⁴⁰³ Da je njegova borba za Hrvatsku ostavila krvavi trag u domovini zbog čega se osobno osjeća odgovornim, ali kaže da će priznati sud Hrvata, a ne srpskih šovinista i komunista.⁴⁰⁴ Čini se da je promjena taktike između ostaloga došla zbog promicanje Frankove ideje pomirbe što je rezultiralo „Dolinom palih“ grobnice gdje se odaje počast svim stradalima u Španjolskom građanskom ratu.⁴⁰⁵ Povratak Luburića mnogi nisu dočekali raširenih ruku, ali se jedna grupa posebno ističe, barem prema Luburićevim tvrdnjama. Tvrdi da je Pavelićeva žena, kćer u suradnji sa svojim bliskim suradnicima širila laži o njemu, te da su čak poslali nadbiskupa Ivana Šurića da mu prijeti izbacivanjem iz Španjolske uz to što je njegovoj ženi pričao da je kriminalni tip koji je pio krv za vrijeme rata. Luburić tvrdi da to nije glavni razlog razvoda jer je ženi sve ispričao što je radio za vrijeme rata, nego je u pitanju to što je obitelj njegove žene htjela da se posveti poslu, a ne Hrvatskoj. Kaže da on to nije mogao učiniti, što je rezultirao razvodom, doduše ne crkvenim, te da je dobio pola imetka i skrbništvo nad djecom.⁴⁰⁶ Čini se da je obitelj Pavelić tako reagirala zbog osobne ne trpeljivosti prema Luburiću, ali i to što se je Luburić odbio pokoriti njihovoj vlasti. Da je Luburić promijenio taktiku⁴⁰⁷, vidi se kako je razlučio tko je protivnik, neprijatelj i izdajnik borbe za Hrvatsku. Prema njemu protivnik je onaj koji se bore za Hrvatsku, ali su drukčije ideologije, neprijatelj susjedni narodi protiv interesa Hrvatske, i izdajnici svi oni koji rade za strance protiv domovine i naroda, te zaključuje da nisu bilo izdajnici partizani koji su se borili protiv Talijana i četnika, što je nagovještaj ideje pomirbe.⁴⁰⁸ 1961. godina donosi i nove „Drine“ s novim porukama. Prvenstvo se nove poruke izlažu u temeljnim načelima, koje će u narednih par stranica pobliže objasniti.⁴⁰⁹ Premda se format „Drine“ neće previše

⁴⁰³ Hudelist 2004. 604.

⁴⁰⁴ Ibid 616.

⁴⁰⁵ Ibid 618.

⁴⁰⁶ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) profesoru Mirku Mehešu 8. veljača 1965. Poprilično je nevjerojatna priča da je Luburić rekao sve što je radi za vrijeme NDH svojoj ženi. Prije bi bilo da se našao u situaciji gdje ga je prošlost sustigla pa je izmislio da je zbog Hrvatske i bore za nje i njegov brak stradao.

⁴⁰⁷ Za čud je teško reći jer nije imao priliku je ponovno pokazati, ali malo tko bi mu htio dati priliku.

⁴⁰⁸ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) okružno pismo sredina 1960.

⁴⁰⁹ Za više informacija prilog 9.

promijeniti, vidi se da su neke stvari nove, kao što su vedriji ton, humor⁴¹⁰ i tome da je svaka „Drina“ posvećena jednoj osobi, mjestu ili stvari.⁴¹¹ Osim navedenih protivnika Luburiću su leđa počeli i okretati ljudi kao što su Srećko Rover koji je bio jedan od osnivača Hrvatskog revolucionarnog bratstva, najradikalnije emigracijske organizacije.⁴¹² Usprkos tome Luburić nastavlja svoj put, zbog čega će kupiti tiskaru, kako bi zarađivao, smanjio troškove tiskanja Drine i da može pomoći Hrvatima koji žele tiskati kod njega.⁴¹³ Kao što sam rekao Luburić je krenuo drugim putem, ali se je i dalje pozivao na Ustaški pokret i Pavelića, da je tomu tako svjedoči i odlazak u Madrid sa svojim najbližim suradnikom Ibrahimom Pjanićem – Pirićem na grob Pavelića, gdje su se slikali. Koliko su bile jake tenzije između obitelji Pavelić i Luburića se očituje u Luburićevim tvrdnjama da su ga radi toga odlučili tužiti.⁴¹⁴ Ta razdijeljenost emigracije se pokušala dokrajčiti na sastanku u New Yorku,⁴¹⁵ gdje su došli skoro svi predstavnici emigracije, ali ne i najvažniji HOP i HSS. Luburić je to predlagao neko vrijeme jer je vidio HNO kao vojnike koje su iznevjerili političari, ali ako se stvori demokratski izabrano predstavništvo ponovo će pratiti, iako je osnovano Prvo Hrvatsko narodno vijeće stvar je jako brzo propala, te se ponovno emigracija počela međusobno optuživati, gdje je Luburić bio optuživan i za krađu, što on kategorički odbacuje.⁴¹⁶ Iako nije uspio sa starim poznicima Luburić je ostvario suradnju s Miljenkom Dabom Peranićem s kojim će blisko surađivati narednih godina, te će zajedno iskristalizirati ideju pomirbe Hrvata.⁴¹⁷ „Drina“ iz 1962. imati će format kakve su imale „Drine“ iz 1961. godine. Posveta časopisa „Drin“ koju će pratiti većina tekstova bila je namjenjena za kralja Jordana Huseina I

⁴¹⁰ „Humor“ Drina 6.-9., 1961., 82.-83. Obračajući se generacijama koje nisu proživjele Drugi svjetski rat i nisu upućene u povijest NDH-a vedriji tonovi će ih puno lakše privući.

⁴¹¹ „Posveta mladoj generaciji hrvatskih vojnika“ Drina 6.-9. 1961. 1. i „Hrvatskim vojnim svećenicima palima za domovinu“ Drina 10.-12., 1961. 1.

⁴¹² Ličina 1985. 160.

⁴¹³ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) editorijalu „Drine“ 3. rujna 1961.

⁴¹⁴ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Anti Kršiniću 23. svibanj 1962.

⁴¹⁵ Lučić 2013. 155.

⁴¹⁶ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Peri Tutavcu 15. listopada 1962.

⁴¹⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Miljenku Dabi Peraniću 26. kolovoza 1962.

koji je priznao NDH-a.⁴¹⁸ Luburiću tvrdi da je HNO zaslužan za priznanje jer su molili za pomoć i suradnju u borbi protiv komunista.⁴¹⁹ Općenito Luburić, HNO i „Drina“ će se na jedno vrijeme okrenuti muslimanskom svijetu, što je potaknulo suradnju s Muslimanskom Braćom. Tako će „Drina“ prenijeti slike za koje tvrdi da su iz Jeruzalemskim novinama pisanih na arapskom gdje su se mogle vidjeti slike Luburića, Zagrebačke džamije i boraca tijekom Drugoga svjetskoga rata u.⁴²⁰ Tako će se HNO preko dr. Mahmuta Muftića⁴²¹ htjeti sudjelovati u Sveislamskom Kongresu u Jeruzalemu što je potaknulo suradnju s Muslimanskom Braćom prvenstveno iz dva razloga.⁴²² Prvi je razlog pokret nesvrstanih i udruživanje neprijatelja Muslimanske Braće i HNO-a, to jest Tita i Egipatskog predsjednika Gamala Abdela Nasera, a drugi je obiteljska povezanost Muftića s zetom osnivača Muslimanske Braće Saidom Ramadanom.⁴²³ Iako će okrenutost prema muslimanskom svijetu biti relativno bitna komponenta toga razdoblja, Luburić i dalje prati događaje u Europi, to jest slučaj napada Hrvata na ambasadu u Bonnu, što je rezultiralo dvadeset i jednim uhićenjem, što Luburić ne odobrava jer smatra da je potrebna složna akcija na svim poljima djelovanja, zalaže se da se pomogne zatvorenicima.⁴²⁴ Slijedeće godine situacija će u mnogome biti slična kao i prethodna, pokušava se ostvariti konkretnija suradnja s Muslimanskom Braćom, ali se ne ostvaruju jer Luburić traži da se prvo ostvari politička suradnja, pa onda fizička.⁴²⁵ Isto tako traži nove saveznike u muslimanskom svijetu, isto neprijatelje Nasera, pa navodi kako ih je skoro priznao kralj Jemena Emir Muhammad al-Badr, ali i da se je odlučio povući se jer je vidio da se Rusi miješaju u sukob, Jemenski građanski rat.⁴²⁶ Sličnost je u razdijeljenosti emigraciji, međusobnim svađama i sličnim temama u „Drinama“. Kao što je prošle godine izveden napad na ambasadu u Bonnu, te je u njihovu obranu stao Luburić, premda je bio protiv toga, istu reakciju će imati kada grupa iz HRB-a povratkom u Jugoslaviju pokuša dići

⁴¹⁸ Drina 7.-9., 1962. 5.-8.

⁴¹⁹ Ibid 5.-8.

⁴²⁰ Ibid 17. - 21.

⁴²¹ Ibid 22.

⁴²² Ibid 9. - 11.

⁴²³ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) 28. srpanj 1964.

⁴²⁴ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Anti Kršiniću 13. studeni 1963.

⁴²⁵ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Anti Kršiniću 30. ožujak 1963.

⁴²⁶ Ibid

oružani ustanak, te će biti poznati kao skupina Tolić - Oblak.⁴²⁷ Dva nova projekta su pokretanja novoga časopisa „Otpor“ čiji moto jasno govori za što će se zalagati : „Naš stav je jasan : Rušiti svaku Jugoslaviju! Rušiti je s Rusima i s Amerikancima, s komunistima, ne komunistima i antikomunistima ; rušiti je sa svakim ko je ruši : Rušiti je dijalektikom riječi i dinamita, ali rušiti je bezuvjetno, jer ako jedna država nema pravo opstajati, onda je to samo i jedino Jugoslavija.“⁴²⁸ Drugi projekt je pozivanjem Crvenog Križa pokušaji otkrivanja masovnih grobnica nakon predaje kod Bleiburga.⁴²⁹ Stavovi HNO-a sve se više razlikuju od stavova drugih emigracijskih organizacija, te će doživjeti svoj vrhunac u „Drini“ posvećenoj Istri. Premda je „Drina“ zadržavala format temi koje obrađuje glavna novost je bila ideja koju je Luburić uspio razraditi, a to je bila pomirba Hrvata prvenstveno obraćajući se Istranima i Dalmatincima, gdje im govori da su vodeća mjesta preuzeli Srbi, da vode državu i da su glavni tamo gdje nema smisla na moru što posebno mora boljeti Istrijane i Dalmatince.⁴³⁰ Ipak važniji dio je taj gdje razumije kako su prešli partizanima zbog Talijanske okupacije, ali da su završili okupirani od strane Srba u ime bratstva i jedinstva, te završava s time da Luburić odbacuje „U“, a oni petokraku i da je se bore za Hrvatsku državu, gdje će jednoga dana moći čuvati more sa hrvatskim grbom na čelu.⁴³¹ Očigledno je zadržao je stav kakav je imao prema Srbima i Jugoslaviji, ali je bar na riječima pružao ruku strani koja se borila protiv NDH. Osim poruke koja će postati glavna osnovica njegova rada do kraja života tijekom 1964. godine i dalje će probati nastaviti suradnju s Muslimanskom braćom, ali je ta stvar propala zbog ljubavnih afera njegovoga glavnoga kontakta Muftića.⁴³² Čini se da će pokušati i nekakvu suradnju s albanskim komunistima⁴³³, a prema dostupnim informacijama to nije proizvelo apsolutno ikakvog efekt. Pošto je znao španjolski jezik odlučio je prevesti knjigu

⁴²⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) 12. rujan 1963.

⁴²⁸ Lučić 2013. 153. – 154.

⁴²⁹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) nekolicini braće u SAD-u 30. rujan 1963.

⁴³⁰ General Drinjanin (Vjekoslav Luburić) „Partizani Istre i Dalmacije – na vama je rieč“ Drina 2.-4., 1964., 19.-21.

⁴³¹ Ibid 19. – 21.

⁴³² Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) 28. srpanj 1964.

⁴³³ Jareb, Jere, Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića, Cleveland, Mirko Šamija, 1982. Str. 410

generala Jose Diaza de Villegasa sa španjolski na hrvatski.⁴³⁴ Iskritizirana politika pomirbe Hrvata u emigraciji i u domovini je kod pojedinih krugova HNO-a izazivala sumnje i protivljenje, te će s novom godinom Luburić morati braniti svoje stavove, da je i dalje ponosan na ustaštvo, ali je za novo vrijeme potrebna nova taktika, zbog toga poštuje sve one hrvatske komuniste koji su pali za Hrvatsku, isto kao i što ne može kriviti hrvatske partizane jer su zbog ne moći NDH bili u nemogućnosti da ih brane od imperijalističke politike „saveznika“.⁴³⁵ Puno puta je Luburić probao ujediniti razjedinjenu emigraciju, što se nije promijenilo niti ove godine, pokušava uspostaviti suradnju između sebe i Juraja Krnjevića predsjednika HSS-a i suradnju između Stjepana Hefera predsjednika HOP-a i Krnjevića,⁴³⁶ ali čini se da nije došlo niti do pokušaja da se to ostvari. Nakon prve ove godine će objaviti i drugu prevedenu Diazovu knjigu.⁴³⁷ Morati će objašnjavati svoju politiku suradnicima koji nisu uvjereni, objašnjavajući da se nije odrekao ustaštva samo da je promijenio taktiku.⁴³⁸ Zahtjeva da se Hrvati moraju ujediniti, po mogućnosti da se napravi vlada, ali vidi da je od toga daleko, te uviđa problem da ako Hrvati nisu složni između sebe zašto bi svijet bio složan oko pomoći u njihovoj borbi.⁴³⁹ Koliko je ta ideja bila daleko jasno se vidi kada je netko probao izvršiti ubojstvo nad Srećkom Rovera, te će se sumnjati na UDB-u, ali važnija je informacija za ono što želim reći da se optuživao i HOP.⁴⁴⁰ Nova godina kao niti prethodna neće donijeti bitne promjene, štoviše slična je kao prethodna, tako objavljuje treću Diazovu knjigu.⁴⁴¹ Da je Luburić i dalje borac za Veliku Hrvatsku se jasno vidi iz „Drine“ posvećene Hrvatskom Sandžaku,⁴⁴² a da prezentira borbu krvavijom nego što je se vidi iz pisma za 10. Travanj gdje tvrdi da je palo pola milijuna Hrvata,⁴⁴³ te prikazuje i samu borbu u što boljem svijetlu kada kaže da su se borili za Hrvatsku, a ne za fašizam.⁴⁴⁴ Koliko je Luburićevo interpretiranje povijesti sklono političkom trenutku se još jasnije gdje iznosi u jednom pismu

⁴³⁴ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Ratku Gagri 15. prosinac 1964.

⁴³⁵ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) 1965.

⁴³⁶ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Stjepanu Heferu 1965.

⁴³⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Ivanu Štieru 3. rujan 1965.

⁴³⁸ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Povjerenicima i prijateljima u USA i Kanadi 28. siječanj 1965.

⁴³⁹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) pripadnicima i prijateljima Odpora 7. studeni 1965.

⁴⁴⁰ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) 15. listopada 1966.

⁴⁴¹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Miljenku Dabi Peraniću 27. siječanj 1966.

⁴⁴² Drina 1.-2., 1966. 5

⁴⁴³ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Hrvatima u Torontu 10. travanj 1966.

⁴⁴⁴ Ibid

naziva Hebranga patriotom.⁴⁴⁵ Početkom 1967. godine Luburićevo viđenje Jugoslavije se svodi na to da se Srbi naoružavaju, te četnici skupljaju oko Rankovića, dok se stari naraštaj hrvatskih komunista boji, ali su za mladi spremni za borbu.⁴⁴⁶ Teško je reći da li je Luburić vjerovao da li Ranković i dalje ima moć nakon što je pao s vlasti prošle godine ili nije htio priznati da je padom Rankovića očigledno smanjena moć centralističkih krugova u Jugoslaviji. Što se tiče ostalih tema većinom su iste, samo što ga neki napadaju, zbog čega se Luburić mora brani, od prozivanja da je izdajica što ide tako daleko da je dao ubiti Pavelića,⁴⁴⁷. Prva je stvar cijela situacija oko Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika. Luburić će tvrditi da je djelom on imao utjecaja na zbivanja u Jugoslaviji i da se Hrvatska budi kao što je i predlagao.⁴⁴⁸ Luburić se očigledno prezentira puno važniji nego što je, jer cijela priča nije imala veze s njime, te će se poprilično brzo i ugasiti. Druga je negiranje da je slao Židove u logore jer su Židovi, te oni koji su se predstavljali kao zaštitnici Židova, prvenstveno Tita, danas su neprijatelji broj jedan istih.⁴⁴⁹ Luburić ne govori istinu u prvoj tvrdnji, jer su mnogi izgubili život jedino radi toga, a što se tiče druge tvrdnje Židovi nisu odgovorni za postupke Izraela i obratno, samim time vanjska politika Jugoslavije prema Izraelu nema veze sa odnosima prema Židovima u samoj Jugoslaviji. Treća informacija je nakon što su se smirile većinom stvari u Jugoslaviji, te gorka spoznaja za Luburića da svijet nema razloga rušiti Jugoslaviju i da je to moguće jedino iznutra i to sa hrvatskim, slovenskim i makedonskim komunistima, normalno uz isticanje ideje pomirbe.⁴⁵⁰ I zadnja informacija nam daje uvid kako Luburić razmišlja, ali se vidi da su mu neke riječi bile proročanske. Kaže da može bio bi obješen zajedno sa Titom i Rankovićem, jer će i onako jedino tako hrvatski narod biti sretan,⁴⁵¹ iako nitko od njih nije bio obješen na jedno simboličnoj razini, neki više neki manje su u javnosti obješeni na stup srama zbog počinjenih djela i načina na koji su živjeli. Više za svijet, nego za Jugoslaviju 1968. godina bila je izrazito burna, od Tet ofenzive u Vijetnamu, prosvjeda studenata po cijelome svijetu, ulaska Varšavskog pakta u Čehoslovačku, pa Olimpijskih igara u Meksiku događali su se događaji koji su ispisivali stranice povijesti. Luburić koji se je inače zanimao za stanje u svijetu je komentirao sve te

⁴⁴⁵ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) 27. siječanj 1966.

⁴⁴⁶ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Marijanu Nosiću 7. siječanj 1967.

⁴⁴⁷ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Miljenku Dabi Peraniću 23. studeni 1967.

⁴⁴⁸ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Marijanu Nosiću, Ratku Gagra i Vladetu 13. svibanj 1967.

⁴⁴⁹ General Drinjani (Vjekoslav Luburić) „Legije i legionari“ Drina 1.-2., 1967., 329.

⁴⁵⁰ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Vodstvu odpora područje „North“ 7. studeni 1967.

⁴⁵¹ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) Miljenku Dabi Peraniću 23. studeni 1967.

dogadaje, ali ga je više zanimalo stanje u Jugoslaviji. Premda je u svome poznatom govoru za 10. travanj pričao o nekim od stvari u svijetu najviše se bavio prošlošću, ali je bitan njegov stav da je svatko tko zagovara sukob sinova ustaša i partizana izdajica hrvatske stvari.⁴⁵² Ipak iz njegovih pisama se vidi kako razmišlja o stanju u svijetu, te tvrdi da sve koji pričaju protiv komunizma se naziva luđacima, patološkim tipovima, fašistima, ali upravo se to dogodilo s Deklaracijom o hrvatskom jeziku, gdje su čak i Hrvatski Srbi i Hrvatski komunisti vidjeli da je komunizam toga morao zlo, te je zbog biti žrtvovan Ranković da bi se umirilo hrvatsko stanovništvo, ali je Jugoslavija time idejno propala, i nikakva je krpanja neće spriječiti da propadne kao i prošla, a da bi se izbjeglo da jedna vlada bude u šumi, a druga na vlasti, Hrvati trebaju Hrvatski Državni Sabor.⁴⁵³ Da su Luburićeve ideje primale plodno tlo vidi se iz slučaja fratar iz Chicaga, gdje su mu prvobitno bili ljuti neprijatelji i prozivali ga da je izdajica, a u srpnju 1968. godine počeli suradnju s Luburićem uz nagovore staroga Luburićevog prijatelja Dominika Mandića.⁴⁵⁴ Zanimljivo je da je Luburić bio poprilično blizak ocjenjivanju situacije nakon što je Varšavski pakt predvođen SSSR-om izvršio invaziju na Čehoslovačku kao i Jugoslavenko vodstvo, rekao je da zapad neće reagirati, a da postoji mogućnost da bi se moglo krenuti i na Rumunjsku i Jugoslaviju,⁴⁵⁵ što je način na koji su razmišljali i u Beogradu i Bukureštu.⁴⁵⁶ Premda je Luburić i dalje punom parom zadržavao stav protiv Jugoslavije,⁴⁵⁷ koliko se je njegovo mišljenje promijenilo se vidi u pismu gdje raspravlja o mogućem i ne mogućem. Prvo izlaže letak koji navodno kruži Hrvatskom, a poseban je po tome što je naveden kabinet Hrvatske vlade sa ljudima kao što su Tito, Luburić, Bakarić, Krnjević i drugi njemu, i dok mnogi tvrde da je takvo što ne moguće, Luburić se pita što je moguće, a što ne⁴⁵⁸. Ti koji pričaju o ne mogućnostima ne shvaćaju kako Tito staje uz

⁴⁵² <https://www.youtube.com/watch?v=RgAshduXibI>

⁴⁵³ Ibid

⁴⁵⁴ Hudelist 2004. 623 .

⁴⁵⁵ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) 2. listopada 1968.

⁴⁵⁶ Klasić, Hrvoje, Jugoslavija i svijet 1968., Zagreb, Naklada Ljevak, 2012. Za više informacija o stanju u svijetu i Jugoslaviji 1968. godine.

⁴⁵⁷ Drina 1.-2. 1968.

⁴⁵⁸ Pismo generala Drinjanina (V. Luburića) hrvatskim elitama 1968.

studente, kako je moguće da je komunizam evoluirao u Čehoslovačkoj u socijalnu demokraciju, to jest socijalni humanizam, a dobrim dijelom i u Hrvatskom, jer imaju mentalitet iz 1945. godine gdje se je smatrao da komunizam ne može evoluirati, zbog toga Luburić sugerira da je suradnja moguća sa svima.⁴⁵⁹ Kraj Luburićevog života će doći već sljedeće godine, točnije 20. travnja 1969. u ulici Svete Ane u Carcagentu, gdje je živo nakon što se je rastavio od žene.⁴⁶⁰ Našao ga je sljedećeg dana sin, iako je pitanje tko je izvršio ubojstvo, po čijim naredbama i zašto bitno, ja neću moći reći sa sigurnošću, jer postoji više iskaza glavnoga svjedoka Ilije Stanića, koji mu je dvije godine bio blizak suradnik. Samo ću reći da je raspon koga se sve optužuje vrlo širok, od UDB-e, preko obitelji Pavelić, pa osobnih razloga Stanića. U svakom slučaju jedna od najistaknutijih osoba NDH i emigracije je završila svoj put. Da je imao vjerojatno veze kod španjolske tajne službe je velika količina putovnica i pseudonima, od Vincente Perez Garcia pod kojim je život, do Maximiliano Lubarnich, Ladislav Drinjanin, Maximilian Soldo i Ladislav Cernosky⁴⁶¹.

⁴⁵⁹ Ibid

⁴⁶⁰ Ličina 1985. 103.

⁴⁶¹ Ibid 103. - 104.

12.Ostavština pomirbe Hrvata

Nakon što je Luburić umro HNO se podijelio na dva tabora jedan vođen Stipom Bilandžićem, a drugi Dinkom Šakićem,⁴⁶² ipak njegova ideja pomirbe je zaživjela tijekom Domovinskog rata. Pošto neki tvrde da se je Tuđman napajao idejama izravno od Luburića, te da je u jednu ruku bio njegov sljedbenik,⁴⁶³ njegovo djelo dobiva na važnosti, a slika o Tuđmanu dobiva jednu sasvim drugu dimenziju. Ipak ne slažu se svi s takvim konstatacijama, štoviše u potpunosti ih odbacuju i tvrde da za njih nema dokaza.⁴⁶⁴ Moje osobno mišljenje je poprilično blisko uglednom povjesničaru dr. sc. Nikici Bariću, štoviše preuzeti ću neke od njegovih misli jer je puno stručniji za tu temu od mene. Kolega Barić kaže da se mnogo toga može prigovoriti Tuđmanu, od navodne teze da je o pomirbi razmišljao još u partizanima, do kontroverznog pokušaja preimenovanja Trga žrtava fašizma u Zagrebu u Trg hrvatskih velikana, do želje da se pomiješaju kosti u Jasenovcu stradalih s oba dvije strane sukoba.⁴⁶⁵ Nastavlja da je optuživan za invaziju ustašluka pomirbom, pokušaje rehabilitaciju NDH i druge slične, što kolega Barić objašnjava odgovorima na tezu o genocidnosti Hrvata, radikalizaciju dijela javnosti zbog ugroženosti i rata koji je bio u tijeku, kao i ne poznavanjem što je bila NDH i da je pomirba više odgovarala komunistima zbog moguće „lustracije“.⁴⁶⁶ Ipak sve bi se moglo svesti na ovaj citat : „... Tuđmanova slika hrvatske politike pomirbe u koju je, na kontradiktoran i redukcionistički način, pokušao uklopiti i hrvatske partizane i one koji su se u Drugom svjetskom ratu borili na strani NDH.“⁴⁶⁷ Te moram napomenuti da iako je bitno kako ne netko došao do neke ideje, još je važnije kako se je ponašao na vlasti. Kao što sam rekao na Tuđmana mnogi imaju mnoge zamjerke, i definitivno nije bio primjerak demokracije iz školskih udžbenika, ali je vodio Hrvatsku u obrani domovine sa sistemom koji je u suštini bio nepoznat hrvatskom narodu, te za razliku od Luburića nikada nije osnivao koncentracijske logore, a iako je pravda u nekim slučajevima bila spora, za zločine su bili

⁴⁶² Lučić 2013. 154.

⁴⁶³ Hudelist 2004. 513.

⁴⁶⁴ Lučić 2013. 452. - 453.

⁴⁶⁵ Despot, Zvonimir, Tito : tajne vladara : najnoviji prilozi za biografiju Josipa Broza, Zagreb, Večernji posebni proizvodi, 2009. str. 382. - 383

⁴⁶⁶ Ibid 383. – 384.

⁴⁶⁷ Ibid 385.

[Type text]

osuđivani čak i generali jer Republika Hrvatska i hrvatsko pravosuđe uza sve mane poštuje vladavinu prava, a ne politiku terora.

13.Zaključak

Kako sam radio ovaj rad neki pojmovi su se isticali koji bez dodatnog objašnjenja govore puno o Luburiću i njegovome životu. Pojmovi su ga pratili kroz život, ili su imali jako veliki utjecaj su : ubojstvo, borba, Hrvatska, Jugoslavija, Srbi, Drina, koncentracijski logor, fanatizam, vjernost, komunizam, Ustaša. Luburićeva priča nikada nije bila pretjerano sretna, štoviše bila je poprilično tužna i prepuna tragedije, od Luburićeve osobne tragedije i smrti njegova oca, do terora tijekom Prve Jugoslavije, što je rezultiralo novim strahotama tijekom NDH, gdje je Luburić radio neke od najvećih zločina u povijesti Hrvatske. Da priča nije pretjerano sretna pokazao je osvetnički gnjev, te zločini pobjednika, kao i proganjanje nepoželjnih od strane UDB-e tijekom četrdeset godina, zbog čega je i kraj Luburićeve priče završio onako kako je i bila obilježena, ubojstvom. Zadatak da se napiše biografija o sinonim za teror NDH-a nije bila laka, te svaka pogreška je slučajna, što je bitno reći zbog osjetljivosti teme. U svakom slučaju može se dosta dobro vidjeti put kojim je išao Luburić i kako je svako iskustvo imalo utjecaja i kako je oblikovalo Luburića. Ipak treba se napomenuti da zločine treba osuditi, te iako je će neki simpatizirati i tvrditi da je Luburić samo proizvod Prve Jugoslavije, činjenica je da je sve odluke donosio sam, te tragedije koje je prouzročio ne mogu se opravdati njegovom tragedijom. Premda bi neki htjeli Luburića prikazati kao zlo i čudovište, tužna je činjenica s kojim se mora suočiti ljudski rod, ali i hrvatski narod da je on na kraju krajeva čovjek, a da bi se osiguralo da se zločini koje je Luburić radio nikada više ne ponove treba učiti iz povijesti, odavati počast i sjećati se žrtava koje su pale za vrijeme Drugoga svjetskoga rata.

[Type text]

14.Prilozi



468

Prilog 1.



469

Prilog 2.

⁴⁶⁸ http://www.jusp-jasenovac.hr/Uploads/61/5019/5109/5110/6278/6279/1_2_29_luburic.jpg

⁴⁶⁹ http://www.prkos.com/gn/slike/gn_slike_3/r1/g2009/m10/x52333216445256118688.jpg

[Type text]



470

Prilog 3



471

Prilog 4

⁴⁷⁰ <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/hr/9/99/MaksLuburi%C4%87.jpg>

⁴⁷¹ http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7e/Vjekoslav_Luburi%C4%87.jpg

[Type text]



472

Prilog 5

⁴⁷² <http://i48.tinypic.com/33ygpqu.jpg>

[Type text]



473

Prilog 6



474

⁴⁷³ <http://kamenjar.com/wp-content/uploads/2014/08/maks.jpg>

⁴⁷⁴ http://www.safaric-safaric.si/knjige/macek_luburic/image004.jpg

[Type text]

Prilog 7

HRVATSKA VLADA NARODNOG IZMIRENJA

Predsjednik republike HRVATSKE: JOSIP BROZ TITO

DOPREDSJEDNIK REPUBLIKE I PREDSDJEDNIK VRHOVNOG SUDA: DR. STJEPAN
HEFER

Predsjednik Vlade HRVATSKE: DR. branko jelić

Dopredsjednik Vlade i Ministar spoljnih poslova: MIKA TRIPALO

Ministar unutarnjih poslova: gen. MAKS LUBURIĆ

Ministar narodne odbrane: gen. IVAN GOŠNJAK

Ministar pravde: Prof. MIROSLAV KRLEŽAŽ

Ministar financija: AVDO HUMO

Ministar narodnog gospodarstva: Dr. JURAJ KRNJEVIĆ

Ministar poljoprivrede: Dr. V. BAKARIĆ

Ministar industrije: Dr. V. VRANČIĆ

Ministar šuma i ruda: Ig. HAMID HROMALIĆ

Ministar socijalnog staranja: Dr. EUGEN JOCIĆ

Ministar mornarice: ADM. VICKO KRSTULOVIĆ

Ministar turizma i povratnika svih Hrvata iz inozemstva: VJECESLAV HOLJEVAC

Ministar narodne prosvjete: Prof. PAVLE TIJAN

Predlaže se (dvanaest Državnih Sekretara) i to:

(šest) Hrvata katolika

(tri) Hrvata Muslimana, (tri) Hrvata Pravoslavne vjere,

isto tako se predlaže: (dvanaest) Ambasadora po istom ključu kao i državnih sekretara, te da
ovako sastavljena

HRVATSKA VLADA NARODNOG IZMIRENJA - poradi na ocjepljenju - mirnom izlasku
iz tzv. Jugoslavije i organizovanju

izbora na cijelom Hrvatskom povjesnom teretoriju. Moguća je izmjena i evnt. dopuna ličnosti
u prvoj

[Type text]

Hrvatskoj VLADI NARODNOG IZMIRENJA.

PRIPREMNI KOMITET

za nezavisnu državu i

socijalističku republiku

HRVATSKU ⁴⁷⁵

⁴⁷⁵ <http://uzdanica.forums-free.com/pisma-vjekoslava-maksa-luburica-general-a-drinjanina-t8.html>

[Type text]

Prilog 8.

Narodnost	djeca	muški	ženski	Ukupno
SRBI	12683	21738	13206	47627
ROMI	5608	5688	4877	16173
ŽIDOVİ	1601	7762	3753	13116
HRVATI	140	2866	1249	4255
MUSLIMANI	52	897	179	1128
SLOVENCİ	6	195	65	266
ČESI	2	96	16	114
SLOVACI	1	92	13	106
UKRAJINCI	4	52	8	64
CRNOGORCI		33	11	44
MAĐARI	1	20	6	27
TALIJANI		18	1	19
RUSI		12	6	18
RUSINI	1	8	1	10
NIJEMCI		4	6	10
POLJACI		5	4	9
ALBANCI		1		1
AUSTRIJANCI		1		1
GRUZIJCİ		1		1
RUMUNJI		1		1
Nepoznato	2	80	73	155
Ukupno	20101	39570	23474	83145

Pregled po narodnosti i godini smrti

Narodnost	1941	1942	1943	1944	1945	Nepoznato	Ukupno
SRBI	4748	34092	2345	4700	1332	410	47627
ROMI	2261	12838	310	691	57	16	16173
ŽIDOVİ	3142	8004	655	490	405	420	13116
HRVATI	221	929	378	1071	1530	126	4255
MUSLIMANI	50	279	161	288	324	26	1128
SLOVENCİ	9	56	19	63	94	25	266
ČESI	2	11	3	56	42		114

[Type text]

SLOVACI		9	9	70	18		106
UKRAJINCI		3	1	28	32		64
CRNOGORCI	7	13	1	9	14		44
MAĐARI	4	5	2	6	9	1	27
TALIJANI	4	6		7	2		19
RUSI	3	5	5	4	1		18
RUSINI		3	2	4	1		10
NIJEMCI		2		4	3	1	10
POLJACI		3		3	3		9
ALBANCI				1			1
AUSTRIJANCI		1					1
GRUZIJCI	1						1
RUMUNJI		1					1
Nepoznato	10	109	7	13	11	5	155
Ukupno	10462	56369	3893	7510	3881	1030	83145

476

⁴⁷⁶ <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=6284>

Prilog 9.

Deklaracija o temeljnim načelima i dužnostima hrvatskih boraca za oslobođenje Hrvatske

1. Cjelokupni hrvatski narod traži uspostavu slobodne demokratske republike Hrvatske, te istu smatra pitanjem svojeg životnog opstanaka.
2. Svoje pravo i svoj zahtjev na vlastitu slobodu i demokratsku državu, hrvatski narod osniva na demokratskom pravu narodnog samoodređenja i na hrvatskom povjesnom državnom pravu, dakle na temeljima, kojih nitko na svijetu ne može poreći.
3. Hrvatski narod smatra, da je uspostava države Hrvatske ne samo prirodno i povjesno pravo hrvatskog naroda, već smatra također, da zahtjev hrvatskog naroda na uspostavu države Hrvatske stoji u potpunom suglasju s povjesnim razvitkom i potrebama zapadnog svijeta.
4. Hrvatski narod traži, da država Hrvatska obuhvati cjelokupno hrvatsko povjesno i etničko područje.
5. Svoju državu smatra cijeli hrvatski narod jednim sigurnim sredstvom, da bi u Hrvatskoj zemlji konačno zaštitio i unaprijedio svoja tradicionalna shvaćanja i vrijednosti zapadne kulture, koje hrvatski narod, kao sastavni dio zapadnog svijeta, osjeća trajnim vrijednostima i vlastitoga duha.
6. Prema tradicionalnom demokratskom shvaćanju hrvatskog naroda, uz temeljno načelo, da je samo narod nosilac suverene vlasti, duboko je ukorijenjeno u svijesti naroda i načelo, po kojem je hrvatski sabor jedini zakonodavac hrvatskog naroda i jedini nosilac hrvatskog državnog i političkog legitimiteta.
7. Prema tradicionalnom pravnom shvaćanju, kojim je biće hrvatskog naroda prožeto, uređenje države Hrvatske ima biti takvo, da sloboda i prava čovjeka ne budu izložena samovolji državnih vlasti, ili njihovih organa.
8. Prema tradicionalnom shvaćanju i volji hrvatskog naroda, svi društveni i gospodarski odnosi u državi Hrvatskoj imaju biti zasnovani na duhu socijalne pravde, kojoj je biće hrvatskog naroda duboko prožeto, te na probitcima cijelog naroda i njegovih pripadnika, navlastito obitelji, koja je osnovna stanica naroda.
9. Prema tradicionalnom shvaćanju i kulturi hrvatskog naroda uopće, osobito prema njegovom temeljnom načelu čovječnosti, hrvatski narod neodstupno stoji na stanovištu, da u državi Hrvatskoj ne može biti mjesta ni rasnoj, ni vjerskoj ni klasnoj isključivosti.

10. Hrvatski narod stoji na stanovištu, da onda, kada mirnim putem nije moguće tuđjinsku i nametnutu mu vlast ukloniti, te svoju slobodu i svoja prava u vlastitoj zemlji postići – ima prirodno pravo ostvariti svoju slobodu te svoj narodni i demokratski program, putem borbe cjelokupnog naroda.
11. Nosilac hrvatske narodne borbe je cijeli narod bez obzira na stranke, kojim on pripada. Kada se radi o borbi za ostvarenje političkog programa cjeloga naroda, a ne o borbi za ostvarenje programa pojedinine stranke, politički je program svih nacionalnih stranaka isti i zajednički, pa je zato sav hrvatski narod, a ne tek jedna stranka, nosilac hrvatske oslobodilačke borbe.
12. Duga hrvatska povjest je svjedok visoko razvijenog osjećaja odgovornosti onih Hrvata, koji su zakonito, ili faktički, imali vlast nad hrvatskim narodom, te onih Hrvata, koji su, kroz dugu njihovu prošlost, vodili one njegove poslove o kojima je ovisila sudbina i opstanak naroda. Samo tako je hrvatski narod mogao, kroz četrnaest burnih stoljeća svojega života na obalama Jadrana, sačuvati sebe i svoju zemlju, svoje hrvatsko ime i svoju hrvatsku državnost.⁴⁷⁷

⁴⁷⁷ Prijepis Drina izv. br. 1961. 21.-22. Mnoga se načela mogu vidjeti ciničnima pošto ih zastupa Luburić, ali se vidi odmak od prijašnjih stavova, čak se direktno ne spominje ni NDH.

15.Popis literature

Arhivi

Fond br. 561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.04 dosje Ante Pavelić

Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.1.17 puč Vokić Lorković

Fond br. 1561 RSUP SRH SDS kutija br. 24 sifra 013.2.30 Ljubo Miloš

HMK, sv. 5, 156, 615.

Časopisi i novine

Drina : [revija za odgoj i izobrazbu hrvatskih vojnika] / [uređuje Radni skup "Drine"]. Madrid : Drina, [1951] - [1969].

Globus 436., 1999.

Obrana : glasilo Hrvatskog narodnog otpora , Madrid : Hrvatski narodni odpor, 1963-

Literatura

Anić, Nikola, Narodnooslobodilačka vojska Hrvatske : 1941.-1945., Zagreb, Multigraf : Savez antifašističkih boraca Hrvatske, 2005.

Anić, Nikola, Hitlerov Wehrmacht u Hrvatskoj : od travnja 1941. do svibnja 1945., Zagreb, Dom i svijet, 2009.

Aralica, Tomislav, Višeslav Aralica, Hrvatski ratnici kroz stoljeća = Croatian warriors through the centuries = Kroatische Krieger im Laufe der Jahrhunderte Knj. 3 : Oružane snage Nezavisne Države Hrvatske i druge hrvatske postrojbe na osovinskoj strani : 1941. - 1945., Zagreb, znanje, 2010.

Boban, Mile Otporaš, Pisma Vjekoslava Maksa Luburića : 1952.-1969. : izvorna povijesna građa, Zagreb, Despot infinitus, 2014.

Despot, Zvonimir, Tito : tajne vladara : najnoviji prilozi za biografiju Josipa Broza, Zagreb, Večernji posebni proizvodi, 2009.

Fikreta Jelić-Butić, Četnici u Hrvatskoj : 1941-1945., Zagreb, Globus, 1986.

[Type text]

Glaise von Horstenau, Edmund, Zapisi iz NDH, Zagreb, Disput, 2013.

Goldstein, Ivo, Holokaust u Zagrebu, Novi liber, Židovska općina, 2001.

Goldstein, Slavko, 1941 : godina koja se vraća, Zagreb, Novi liber, 2007.

Hudelist, Darko, Tuđman : biografija, Zagreb, Profil internacional, 2004.

Jareb, Jere, Pola stoljeća hrvatske politike : povodom Mačekove autobiografije : [1895 - 1945], Zagreb, Institut za suvremenu hrvatsku povijest, 1995.

Jareb, Jere, Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića, Cleveland, Mirko Šamija, 1982.

Jareb, Mario, Ustaško-domobranski pokret : od nastanka do travnja 1941. Godine, Zagreb, Školska knjiga [etc.], 2006.

Kalinić, Pavle, Andrija Hebrang : svjedoci govore, Zagreb, Profil International, 2008.

Kisić Kolanović, Nada, Mladen Lorković ministar urotnik, Zagreb, Golden marketing : Hrvatsku državni arhiv, 2008.

Klasić, Hrvoje, Jugoslavija i svijet 1968., Zagreb, Naklada Ljevak, 2012.

Kovačić, Davor, Razvoj i djelovanje policijsko sigurnosnog sustava Nezavisne Države Hrvatske od 1941. do 1945. godine : doktorska disertacija, Zagreb, D. Kovačić, 2005.

Krizman, Bogdan, NDH između Hitlera i Mussolinija, Zagreb, Globus ; 1986.

Krizman, Bogdan, Ustaše i Treći Reich. Sv. 1, Pavelić s Hitlerom na nizbrdici, Zagreb, Globus, 1983.

Krizman, Bogdan, Ustaše i Treći Reich. Sv. 2, Pavelić - Hitlerov posljednji saveznik, Zagreb, Globus, 1983.

Kvaternik, Eugen Dido, Sjećanja i zapažanja : 1925 - 1945 : prilozi za hrvatsku povijest, Zagreb, Naklada "Starčević", 1995.

[Type text]

Ličina, Đorđe, Andrija Artuković ; Vjekoslav Luburić / Đorđe Ličina. Xhafer Deva / Milorad Vavić. Vančo Mihailov, Zagreb, Centar za informacije i publicitet, 1985.

Luburić, Andrija, Drobnjaci, pleme u Hercegovini : poreklo, prošlost i etnička uloga u našem narodu, Beograd, [s.n.], 1930.

Lučić, Ivica, Uzroci rata : Bosna i Hercegovina od 1980. do 1992. godine : [Karađorđevo mit o podjeli BiH], Zagreb : Despot infinitus, Hrvatski institut za povijest, 2013.

Maček, Vladko, Memoari, Zagreb, Dom i svijet, 2003.

Mataušić, Nataša. Jasenovac : 1941.-1945. : logor smrti i radni logor, Jasenovac : Javna ustanova Spomen-područje Jasenovac ; Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2003.

Mužić, Ivan, Maček u Luburićevu zatočeništvu, Split, Laus, 1999.

Obhodaš, Amir, Ustaška vojnica : oružana sila Ustaškog pokreta u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj : 1941. - 1945., Knj. 2 : Rujan 1943. - svibanj 1945., Zagreb, Despot infinitus, 2013.

Radelić, Zdenko, Križari : gerila u Hrvatskoj : 1945. - 1950., Zagreb, Hrvatski institut za povijest <etc.>, 2002.

Rafaelić, Daniel, Kinematografija u NDH, Zagreb, Naklada Ljevak, 2013.

Smreka, Jelka, Đorđe Mihovilović, Poimenični popis žrtava koncentracijskog logora Jasenovac : 1941-1945 : istraživanja spomen-područja Jasenovac do 31. kolovoza 2007., Jasenovac, Spomen - područje Jasenovac, 2007.

Stefanović, Mladen, Zbor Dimitrija Ljotića : 1934-1945., Beograd, Narodna knjiga, 1984.

Stuparić, Darko, Tko je tko u NDH : Hrvatska 1941. - 1945., Zagreb, Minerva, 1997.

Tomašević, Jozo, Četnici u Drugom svjetskom ratu : 1941-1945., Zagreb, Liber, 1979.

Tomašević, Jozo, Rat i revolucija u Jugoslaviji : 1941-1945. : okupacija i kolaboracija, Zagreb, Europapress holding : Novi Liber, 2010.

[Type text]

Šadek, Vladimir, Ustaše i Janka-pushta : prilozi o djelovanju logora Janka-pushta i razvoju ustaško-domobranskog pokreta u Podravini za vrijeme monarhističke Jugoslavije, Molve, Društvo za povjesnicu i starine Molve, 2012.

Internetske stranice

<http://www.jusp-jasenovac.hr/> (pogledano 3. ožujak 2015.)

<http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=6284> (pogledano 3. ožujak 2015.)

http://www.jusp-jasenovac.hr/Uploads/61/5019/5109/5110/6278/6279/1_2_29_luburic.jpg
(pogledano 3. ožujak 2015.)

http://www.prkos.com/gn/slike/gn_slike_3/r1/g2009/m10/x52333216445256118688.jpg
(pogledano 3. ožujak 2015.)

<http://kamenjar.com/wp-content/uploads/2014/08/maks.jpg> (pogledano 3. ožujak 2015.)

<http://i48.tinypic.com/33ygpqu.jpg> (pogledano 3. ožujak 2015.)

http://www.safaric-safaric.si/knjige/macek_luburic/image004.jpg (pogledano 3. ožujak 2015.)

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7e/Vjekoslav_Luburi%C4%87.jpg
(pogledano 3. ožujak 2015.)

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/hr/9/99/MaksLuburi%C4%87.jpg> (pogledano 3. ožujak 2015.)

<http://uzdanica.forums-free.com/pisma-vjekoslava-maksa-luburica-general-a-drinjanina-t8.html> (pogledano 3. ožujak 2015.)

<http://www.znaci.net/> (pogledano 3. ožujak 2015.)

Audiovizualni materijal

https://www.youtube.com/watch?v=_KL7vlnKxjQ (pogledano 3. ožujak 2015.)

<https://www.youtube.com/watch?v=RgAshduXibI> (pogledano 3. ožujak 2015.)

[Type text]

<https://www.youtube.com/watch?v=Wq9IuyHWI0o> (pogledano 3. ožujak 2015.)